

Эхэ найхан нютагаа эб хамта мандуулая!

БУРЯД ҮНЭН

1921 оной
декабриин 21-һээ
гарана

Бүгэдэ
арадай
газетэ

1995

АВГУСТ

2

Зунай дунда хараморин
һарын 6
СРЕДА
гарагай 4
№142 (19236)
Газетын сэн
Хэлсээтэ.

ЭРИД ХУБИЛАЛТАНУУДЫЕ ХҮЛЕЭ ҺЭЭРБДИ

2

Манай Росси соо ажаһуушад онсо
эрид хубилалт гээд ходо хэлсэдэг. Энэ зүблэ хаш.
Бүгэдэ, ондоо ямар "туршалганууд"
эрид хуби заяанда тудалгагүй даа? Нэгэ үеын
хүснэ эдэб юмэ үзөө, олон ушарта гайхаха
хүснэ, гуниглаха, баярлахаяашье,
хүснэ ханяхаяашье ойлгожо ядашгоод
байгаа ха юм.

Юдэгэнтэ илгээд хэлэнбши гэхэдэ, манай
эрид хубилалт политическэ ажабайдалда тон шухала
хэрэгүүд болоно, болохоньше ха юм.
Эдгээр гадаадын-политическэ эдэбхи улам
үрэнэ. Тийхэдэ гансал Европо болоод
Атлантик океанай оршолон дайда бэшэ, мүн
ин-Номгон океанай түби Россин
момадуудай онсо анхарал татадаг боложо
эрид хубилалт бшуу. Брунейдэ нэгдэнэн АСЕАН-ай
үрэнэ орунуудай гадаадын хэрэгүүдэй
эрид хубилалт уулзалгада Андрей Козырев
эрид делегациян хабаадаһаниинь энээнниие
дээр гэршэлэнэ.

Молдавын, Таджикистанай
эрид хубилалт боложо байһан хэлсээнүүд,
эрид хубилалт Хара далайн флорид талаар үгээс
болсохо эрмэлзэл, Россин Федерациян
эрид хубилалт газар дээрэ оршодог субъектүүдтэй
эрид хубилалт сагаа гуримшуулаха талаар абганан
эрид хубилалт тухай дурдахадаа, юмэн хуу хайн
эрид хубилалт бшуу. Зүгөөр урданайхи мэтээр захираад,
эрид хубилалт байха саг хүнэн ошоо гээд ойлгохо
эрид хубилалт эхин бэшэ юм аабза гэжэ ханаха
эрид хубилалт боложо үгэхэгүй гү?

Эдгээр түрэдэмнай хүлгөөн, үймөөн болоно аа
эрид хубилалт ханагаа зобоһоор байтарнай,
эрид хубилалт дүмэ хоёрнай эблэрһэн хэбэр
эрид хубилалт. Магад мүнөө энэ хэрэгтэй байжа
эрид хубилалт. Зүгөөр манай ажабайдалда эрид
эрид хубилалт тухай хэрэгтэй болоһонинь
эрид хубилалт. Тиймэһээ Россин зиндаада болоод
эрид хубилалт болохо хунгалтануудһаа онсо
эрид хубилалт һабашлая татаха аабза гээд
эрид хубилалт доро үндэлгэтэй гэхэ ха.

Энэ түрүн Гүрэнэй Дүүмэдэ хэниие
эрид хубилалт - тэрэнһээ тон ехэ юмэн
эрид хубилалт. Юуһилгээтэ хаа, манай Федеральна
эрид хубилалт тэрэнэй хоёр палата болохо -
эрид хубилалт Совет болон Гүрэнэй Дүүмэ мүнөө
эрид хубилалт урдаһаа дүүрэн хоолойгоор
эрид хубилалт мэдүүлхэ аргагүй байһаниинь
эрид хубилалт бшуу. Заналһаа ондоо юмэн
эрид хубилалт бэшэ гү?

Президентин болоод Виктор
эрид хубилалт тологылдог Правительствын
эрид хубилалт байһан экономика болон
эрид хубилалт политика зүб гү, али буруу гү?
эрид хубилалт ажабайдалһаа үндэлхэн харахада, зүб
эрид хубилалт угай хүшэр. Байдал тогтонжобо,
эрид хубилалт зогсоодобо гэшье һаань, иимэ юмэн
эрид хубилалт хэлэхэб? Байдалнай муудаһаар,
эрид хубилалт буураһаар ха юм.

Эдэ бүгэдэ хажуугаар дотоодын-
эрид хубилалт байдалда болоһон үйлэ хэрэгүүд -
эрид хубилалт Чешия, Будённовск болоод гэмтэ
эрид хубилалт улам олошоролго - манай түүхэдэ
эрид хубилалт үйдхар гашуудалай, холын
эрид хубилалт политикын гэршэ болоод үлэхэл.
эрид хубилалт байгааһинь усал аюулууд,
эрид хубилалт хууль, үер, ехэ һалхи шуурган,
эрид хубилалт сагайнай эмхи гуримгүй, журамгүй
эрид хубилалт бодото гэршэ болоһон шахтануудта
эрид хубилалт нефть дамжуулаг соргонуудай
эрид хубилалт болоод бусад муу үзэгдэлүүд һүүлэй
эрид хубилалт олошороо гээд ханаһаар агша.

Эрид хубилалт пенсия болон социальна шэглэлтэй
эрид хубилалт гэршэлүүдэ түлээтэ удааруулагдаа.
эрид хубилалт эгээр иимэ шэлэлээр хэрэглэгдэхэ

2 триллион үлүүтэй түхэриг мүнөө дутуу. Урдань
угайдахадаа пенсия саг соогоо түлэгдэнэ гэхэдэмнай, энэ
хүлгөөтэ дэлхэй дээрэ найдамтай юмэн үлөө ха юм
гээд бододог бэлэйбди. Мүнөө энэшье найдалнай
һалаба гү? Юрынхээр хэлэхэ болоо һаа, хүдөөдэ
ажаһуужа байһан олон бүлэгүүд эжи, баабайнгаа
пенсийн ашаар дэлгүүрһээ хилээмээ абха аргатай
байдаг бэшэ гү?

Иигээд тоолохо болоо һаа, улам доройтожо,
муудажа, уруу һуужа байһан юмэн тухай тоо-
томшоогүй олоор дурдахаар ааб даа. Тиймэһээ Гүрэнэй
Дүүмэ хунгалтадаа, бодото дээрэ Президентын,
Правительствын адуунуудыие зүбөөр хараха, ойлгохо,
буруу шийдхэбэринүүдыень захиахые оролдон,
буруушааха бүридэлтэй болгохые оролдохо гэшэ
онсо шухала бшуу.

Энэ зорилгодоо хүрэхэ арганууд бии гээшэ гү?
Үсөөншье һаа, бии юм аабза. Зүгөөр хунгуулин түбэй
комиссийн мэдээсэлээр хоёр миллион шахуугаар
хунгалтадаа тоо үсөөрөө юм ха. Иийхэдэ гол түлэб
хото газарнуудта. Тээд статистигуудай
тобилолонуудһаа уламжалхада, иимэ олон хүнөөр
орон соомнай ажаһуушадтай тоо үсөөн болоһоо
бэшэ.

Гада Россин засагай дээдын зургаануудта
оронхойнай нотагуудай түлөөлэгшэд олоор оруулагдаа
һаань, юмэн хубилалтгүй гү гэхэн бодолууд хэлэгдэдэг
болоһонхой. Тиймэшье байжа магад, эдэб тээхи
юмэнэй нүлөөн доро орожо, эрид хубилалт түбгэ
орходоо Россин нотагууд "элүүр" зандаа үлгэжэ,
тэндэлхэ ороноо абаралтын эхи табиһан түсэбүүд
мүндэлжэ болохо бшуу.

Энэнтэй холбоотойгоор үшөө юун тухай хэлэхээ
һананбши гэхэдэ, урданайхи мэтэ хунгалтын эдэб
нэгдэлүүд, хамтаралнууд бии боложо захалба. Зүгөөр
"Выбор России", "ПРЕС", "Социальная
справедливость", Россин демократическэ парти, АДПР
гэхэдэнь, зосоо онсо бодол түрэнгэй. Хунгалтын урда
үгэхэн найдуулануудайнгаа юуень дүүргээб гээд
бодоод үзэгтэ даа. Иүү-һайгэшэхээр юуһиешье үгылдаа.
Тиймэһээ хэнэй түлөө, политическэ ямар эмхинь
түлөө дуугаа үгэхээ шэлэхэдэ, угаа хүндэ баймаар.

Мүнөө урда хунгалтын дүнгүүд тухай дахинаа бодоод
үзэмөөр лэ байна. Эндэ олон табые дурдангүй, нэгэл
юмэ һануулаа. Тэрэ Владимир Жириновскийн
тологылдог партида хамтагай. АДПР-эй түлөө илангаяа
Тарбагатайн, Кабанскийн, Прибайкалийн, Ивалгын,
Бэһүүрэй, Сэлэнгын болоод бусад аймагуудта, Улаан-
Үдэ хотодо нилээн олон зоной дуугаа үгэхэн тухай
мартахаар аал? Мартаха болоо һаа, горигтой адуу
гаргахабди.

АДПР-эй болоод тэрэниие хүтэлбэрилэгшын хайшаа
хараа бодолтой, хараа шугамтай байһаниинь бултадаа
тон эли болоогүй юм гү? Тиймэһээ урна руу биометенез
табиһынгаа, гартаа гууһа барихынгаа урда тээ бидэнэр
бултадаа һайнаар бодоод үзэдэг һаамнай, һайн лэ байха
бэлэй. Энээн тухай мартангүй, мүнөө сагта эгээл
бодомжотой, уралһаа ханаатайшуудта дуугаа үгэхэ
шухала.

Хубиланг шэнэхдэлгын захалһанһаа хойшо эдэб
янзын, эдэб хэлбэритэй хунгалтануудые,
асуултануудые үзөөбди, хараабди, хабаадалсаабди.
Тийхэдэ зарим ушарта олонхиин дуунай хараада огто
абтадаггүйень ойлгообди (СССР байха гү, али үгы гү?),
бүгэдэ арадай хунгалтан парламентые буугтай хүсөөр
тараахыень хараабди (1993 оной октябрь).

Хэды иимэ юмэ үзэбэ, хараабшье, бидэнэр бултадаа
һайн тээшээ эрид хубилалтануудые хүлээһэн зандаабди.
Тиймэл хадаа үлүү гармаар хөморон, галзуурангүй, эб
эе һууна гээшэ гүбди? Тийгэнэл хабди. Хүнэй зосоо
этигэл найдал эгээл һүүдэ унгардаг ха юм. Магад
Гүрэнэй шэнэ Дүүмэ Президентын хунгалта ойртуулажа,
хубилалтануудай эхи табиха аалам? Этигэнэн хүнэй
һанаан гэхэмгэ гэлсэдэг...

Ц. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.

БУРЯД РЕСПУБЛИКЫН ПРЕЗИДЕНТЫН ЗАРЛИГ

"БУРЯТЭНЕРГО" ГЭЖЭ АКЦИОНЕРНЭ БҮЛГЭМЭЙ ФИНАНСЫН-
АЖАХЫН АЖАЛ ЯБУУЛГЫЕ ХҮТЭЛБЭРИЛГЭДЭ ТОХЁОЛДОҮОН
ГОРИТОЙ ДУТАГАДАЛНУУД ТУХАЙ

Һүүлэй үедэ "Бурятэнерго" гэжэ акционернэ бүлгэмэй
предприятинуудта, 1-дэхи, 2-дохи ТЭЦ-үүдтэ, элшэ хүсэ
үйлэдбэрилгын предприятинуудта элшэ хүсэний гол түхээрлэгэ
болон электрическэ сетьюудые захиабарилга тогтоогдохо туйлдаа
хүрээбэ. Ажалай коллективүүдтэ социальна байдал улам шахардуу
болоо. Юуб гэхэдэ, ажалшадта 3-4 һарын салин (5 миллиард
түхэриг) түлэгдэнгүи.

Электрын болон дулаанай элшэ хүсэ хэрэглэгшэд "Бурятэнерго"
гэжэ акционернэ бүлгэмдэ 119 миллиард түхэриг үритэй. Мүнөө
акционернэ бүлгэм банкнуудһаа урьһалжа абһан зээлингээ түлөө
процент түлээгээ болжуланхай.

"Бурятэнерго" гэжэ акционернэ бүлгэмдэ иимэ шахардуу байдалай
тохёолдоһоной шалтагаан гэхэдэ, бүлгэмэй хүтэлбэрилэгшэдэй зүгһөө
финансын-ажахын ажал ябуулгые хайша хэрэгээр хүтэлбэрилгэ,
республикын предприятинуудтай, банкнуудтай хүдэлмэриие
тааруулан хүтэлбэрилгын үүргые һуладхалга болоно.

"Бурятэнерго" гэжэ акционернэ бүлгэмэй элшэ хүсэний
предприятинуудай 1995-1996 онуудта намарай-үбэлэй үедэ саг болзор
соогоо бэлдэлгые хангаха ба ажалай коллективүүдтэ финансова
байдалые тогтууритай болгохо зорилготойгоор
ИЙГЭЖЭ ТОГТООНОБ:

1. "Бурятэнерго" гэжэ акционернэ бүлгэмэй хүтэлбэрилэгшэдтэ
(Г.О.Борисовта, С.М.Легостаевта, В.С.Путятинда):

— Буряад Республикын Президентын "Республикын
предприятинуудта болон эмхинүүдтэ 1995-1996 онуудай намарай-
үбэлэй үедэ бэлдэхэ талаар онсо хэмжээнүүд тухай" Зарлиг (1995
оной июниин 19-нэй, № 135) бэлүүлхэ талаар бүхы хэмжээнүүдые
абха;

— "Бурятэнерго" гэжэ акционернэ бүлгэмэй предприятинуудта
финансын шахардуу-байдалай тохёолдоод байһан ушараар элшэ
хүсэний предприятинуудай үридэ ороһон хэрэглэгшэдтэй,
банкнуудтай, налоговой инспекцинуудтэй үриез бага болгохо талаар
ашаг үрэтэйгөөр харилсан ажаалахыень хангаха.

2. Предприятида финансын талаар тогтууритай байдал хангаха
хэмжээнүүдые абаагүй байһанайн түлөө "Бурятэнерго" гэжэ
акционернэ бүлгэмэй генеральна директор Г. О. Борисовта һануула
соносхохо.

3. "Бурятэнерго" гэжэ акционернэ бүлгэмэй финансын байдалые
тогтууритай болгохо хэмжээнүүдые абаагүй байһанайн түлөө
экономика болон финансын талаар генеральна директорэй орлогшо
М. И. Хажеевые тушаалһаань сүлөөлхэ тухай "Бурятэнерго" гэжэ
акционернэ бүлгэмэй генеральна директор Г. О. Борисовтай захиралта
хараада абха.

4. Республикын электрын болон дулаанай элшэ хүсэ хэрэглэгдэг
предприятинуудай үриез түлэхэ тухай асуудал комисси дээрэ
хаража үзэхыень Буряад Республикын Правительствын
Түрүүлэгшын орлогшо А. Н. Жильцовто (түлбэринүүдэй талаар
комиссийн түрүүлэгшэ) дурадхаха.

5. "Бурятэнерго" гэжэ акционернэ бүлгэмэй хүтэлбэрилэгшэдтэй
"Элшэ хүсэний предприятинуудай үбэлдэ бэлдэхэ талаар
хүдэлмэри хангаха хэмжээнүүд тухай" тоосоо Буряад Республикын
Правительствын заседаниин үзэмжэдэ табиха тухай асуудал
бэлдэхыень Буряад Республикын Правительствын Түрүүлэгшын
орлогшо Л. П. Табалаевта, Буряад Республикын промышленностин,
элшэ хүсэний болон транспортын министр В. В. Переляевта даалгаха.

6. Тус Зарлиг бэлүүлгын хойноһоо хинахыень Буряад
Республикын Правительствын Түрүүлэгшын орлогшо
Л.П.Табалаевта даалгаха.

Буряад Республикын Президент А. В. ПОТАПОВ.

УЧШАТНЫ, ТАЧИЛСАТНЫ.

2-дохи нюурта. Зөөри эзэгтэй, мүнгэн тоотой. Б. Дугаров:
"Хэбтэһэн шулуун доогуур уһан урдахагүй". Үдэрэй үзэгдэлүүд.
Е.Цыбенкова: "Аргая олоно". Уншаа, дуулаа һэн гүт?

3-дахы нюурта. Эд хэрэглэгшын булан. А. Дериглазов: "Абаһанаа
һэлүүлхэ гээбэл..." С. Ринчинов: "Уласхоорондын шанда хүртэхэнь".
Г. Дашацыренов: "Сэлмэг үдэрнүүдые һамбаашалан".

4-дахы нюурта. Нюотаг соогоо түрүү зэргэтэй. Д. Бальжинмаев:
"Найнай дабаае дабан ерээлта...".

5-дахы нюурта. "Буддын суртал" - үргэлжэлэл.

6-дахы нюурта. "Соёлой һонин" - сугауулбари.

7-дохи нюурта. "Буряад үнэндэ" бэшгэдэһэнэй һүүлээр. Уламжалан
хэлэгдэхэ үгэ. Б. Шагдаров: "Буянай Бодисо".

8-дахы нюурта. Агуу Илалтын 50 жэл. И. Бадмаева,
П.Цырендоржиева: "Дайнай ветеран урма баяртай".

Шатарай булан. Т. Ламбаев: "Залуугайн зали буураагүй".

ЗӨӨРИ ЭЗЭТЭЙ, МҮНГЭН ТООТОЙ

“ХЭБТЭ НЭН ШУЛУУН ДООГУУР УНАН УРДАХАГҮЙ”

Хаанашье, бүхы Россин гүрэн дотор хүдөө ажыхы, тэндэ колхоз, совхозууд, бусад ажыхынууд хосорхоёо байна гэжэ сэхэ хэлэлтэй. Юундэб гэхэдэ, нам мэтын юрын зоной ханахада, Россин Президент Б. Н. Ельцинэй, Правительствын хүтэлбэрлэгшэ В. С. Черномырдинэй, бусадны олон хүтэлбэрлэгшэдэй буруу политика бэелүүлжэ байһанһаа боложо, хүдөө ажыхын, промышленноостиин завод, фабрикануудай байдалые ехээнээр муудхаана гэшэ.

Мүнгэнэй үнэ сэн доошоо уна унаһаар, тэрэмнай миин саарһан шахуу болобо. Үнэ сэнүүд улам дээшлэжэ, арад зоной байдал мууджа, тэдэнэй хоолойгоошье гэжээхэн хүшэр байна. Муу сагта зоной сэдхэл бодолын уруу дарагдажа, оюун ээлигын баһал доройтожо эхилдэг. Иймэ үйдхарт орожо байхадань, зоной хамтын зөөри эдижэ, үмсэдөө абажа байһан ноёд, баяд зоргоороо баяжана, садхалан ябана бшуу. Тиймэһээ тэдэнэр жиирэй зоной ажабайдалые мэдэнгүй, тэдэндэ ханаагаа зобоногүй гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй.

Манай Хурамхаанай аймагай Лениней нэрэмжэтэ колхозой гэшүүдэй суглаанда гурба дахин хабаадажа, бүхы зоной гуйлтаар эдэ тэмдэглэлүүдые бэшээн байнаб.

Би хорин гурбан жэлдэ республикын, аймагай газетэнүүдтэ шатнабэшэ хүдөө бэшэгшэ байжа, олохон статистуудые, эдэдэ тэмдэглэлүүдые толилуулан хүм. Харин шүүмжэлхэ удахы шанартай статистуудые бэшэжэ, газетэдэ толилуулжа үзоогүйб. Түрүүшынхээ тиймэ туршала хэжэ зүрхэлбэб.

Ушарын юуб гэхэдэ, эхэ эсэгымнай хүгжөөһөн түрэл колхозойнгоо экономикын мүнөө болоходо доройтожо, эдэдэ ноёд найдай, аяг аашатай зарим жүжигүүд болон хомхойго хобдог, абаха эдиные мэдээд ябадаг халуутануудай зоргоороо аашлахдаа, абаа аниргүй ябахы аргын үгы болоходонь бэшэбэб. Эдэ гурбан суглаан дээрэ колхозой хүтэлбэрлэгшэдые, дунда шатын звено, бригадануудай бага зиндаагайшые ноёдые яһалал шангахаанар шүүмжэлжэ, олон гэшүүд эндэртэ гараа. Юрэдөөл, хатуухан хоорэдөөн болоо гэхэ байнаб.

Колхозой түрүүлэгшэ Г. Н. Цыренов һүүдэй долоон жэл соо тус ажыхы хүтэлбэрлэжэ байна. Эндэ би гансахан түрүүлэгшые шүүмжэлхээс ханаагүйб. Имагтал дээдын засагай арсалдаатай, олондо ойлогдосогүй политика, засагай түлөө тэмсэл, бүхы байдалые нимэ эмхи гуриггүй болгоһон ушар лэ манай колхоз мэтын ажыхынуудые хандарха, халаха туйлаань хүргэбэб. Түрүүлэгшэмнай зөөлэн абари зантай, сагаан сэдхэлтэй хүн тула ажалай журам булдуулаа даа. Түрэл нотагтаа хүтэлбэрлэгшэ байхада, тон хүшэр юм бээ. Мүн лэ хажуу талаһаа “шадмар бэрхэ” эдилгэшэд, абалгашад, эндэ тэндэһэнэр орожо, түрүүлэгшые яаханы аргагүй ханалантай байдада оруулаа. Жэшээлхэдэ,

Илья Эрхитуев гэжэ манай нотагаймнай хүбүүн, дээдын эрдэмтэй мэргэжэлтэн Улаан-Үдэ хото “Ульгэр” гэжэ фирмын ноён ямаршыеб аргыень оложо, колхозхоомнай ехээн мүнгэ шулажа шадан гэлсэгшэ. Бүхы ажыхын гүүртэ, фермэнүүд дээрэ хулгай боложол байдаг. Бүхы юумэн хулгайда ороно, топуулаа. Олон һарада зон салын хүдһөө абанагүй, архи ууна. Ажалгүйшүүд олон болоод, нэгэржэл байна.

Колхозой үхэр мал, хони хурьгад, адуун хүрэг ехээр хороо. Һүүдэй гурбан жэл соо тоо бүридхэл, хиналта гэжэ үгы шахуу болохой. Тиймэһээ колхозой ахамад бухгалтер Галина Дашиевна Эрдыниева юумэ эдихэ, абаха дуратайшуулай талые хаража, олохон буруу юумэнүүдые хээ гэхэдэ, адуу болохогүй. Зоной хара хүдһэнэй түлбэрийе доошонь дарана. Бүхы ханаараа колхоздо хүдэлхэн зондо тон бага хубита(пай) түлэгдөө. Харин оройдоол нэгэ-хоёр жэлэй хугасаа соо хүдэлөө нэрэтэй болоһон заримашуу ехэ пай абажа байха юм. Олон хуули буса ябадал гаргажа, хамтын гэрнүүдые үмсэдөө абажа үрдэ. Колхозой модоор хүнгэхэн сэнгээр гэр байра бариһан, ишэ тиншэнь худалдаһан хүнүүдые үсоон бэшэ бии.

Һүүдэй жэлнүүдтэ бараг ургаһан таряамнай ондоо тээхи ажыхынуудта дан ехээр сэхэ андалдаанда ошоо. Үнэндөө, тэрэнэйнь зарим мүнгэн мүнөөшье болотор бусаагагүй байһаар. Манай түрүүлэгшэ ямаршые жолоондой машинаар ерэхэдэ, гарыень баряад лэ, саарһа бэшэжэ үгөөдлэ. Сагаан-Нуурай таряанай тоог руу эльгээжэл байдаг. Тийгээ хэды ехэ таряан ишэ тиншээ ябуулагдаа гэшэб!

Энэмнай нэгэ жэлэй юумэн бэшэ, үнхэнэйл нимэ байдал үзэгдэнэ. “Гэнтэ баяжаһан гэнэтэй, гэдэргээ унаһан үбшэнтэй” гэжэ урданай үгдэ хэлэгдэн байха. Энэнь зүб лэ даа. Зоной зоори минитээр абаад ошоһонд хэр найса баяжаха хаб? Яаж хамтынгаа ажыхы оодонь үргэжэ абаха, ажалаа һайн болгохоб гэжэ хамтын суглаан дээрэ нэгэшые хүн муртэй юумэ хэлээгүй. Хооһон үгоор шашалдаан болоод лэ халаа. Юрэдөө гайхалтай даа. Эндэртэ гаража, болохотой, удхатай, бодомжотой юумэ дурадханын орондо миин шашажа хурагшад зонине мэхэлнэ. Тийгээдыше ганса суглаагаар ажал бүтээгдэхгүй.

Тээсгэн хабаршаг тээ колхозой шэнэ түрүүлэгшые һунгаха саг хүржэ ерээ һэн. Энэ тушаалда хоёр хүн дэбжүүлэгдэн байгаа. Тэдэнь-Бутидма Бадмаева болон Буда Хоргонов хоёр. Хэрбээ олонхи түлөөлэгшэд зонингоо зүгһөө Бутидма Дамдиновна ажыхы хүтэлбэрлэжэ цадахагүй гэжэ һайн мэдэбэшье, энэ эхэнэрэй экономист мэргэжэлтэй хадань олонхинь дуугаа үгэжэ, тэрэнэй, түлөө гараа үргоо. Харин Буда Зугдурович Хоргоновой түлөө тон үсоон хүн дуугаа үгэбэ. Тийгээ хоёр бүлэг боложо хубаараад, һунгалта үнэгэрхэдөө эсэсэй шийдхэбэри абажа

шадангүй. Тийгээд мүнөө “Зөөлэн хандан” буялалдалга боложол байна. Аймагай прокуратура (А. В. Сахаров) энэ суглаан хуулида таарахагүй байба, тиймэһээ түрүүлэгшые һунгалга дахин дүрбэдэхи суглаан дээрэ үнэгэрхэ гэжэ оорынгоо ханамжые үзэмжэдэ таһаа һэн.

Шаннажа һуухада гайхалтай. Ямар нэгшэлгүй ноёд гэшэб! Хамтын эд зөөри эдижэ шадан, гэр байра үмсэдөө абаад, эдэдэ шэнэ автомашинагай болоод, юушые эдэе, уугаагүйбди гэжэ гоё-гоёор хэлэхэдэнь аягүй. Нэгшэлээл аригаһан ноёд нигэжэ хэлэдэг байна гэжэ эзэлүүдгүй ухаан бодолдом ороо һэн.

Унахаа байһан ажыхыгаа оодонь татаха, үргэхэ гэшэ тон шухала. Үдгэ эсэгэнэрэйнгээ, аханар эгэснэрэйнгээ эхилхэн, хэрэгые нигэжэ уруу дараад хаяжархихада, хэнишые хүлисэхэгүй. Хэды хүндэшые һаань, олоороо оролдожо, өөдөн үргэхэл ёһотой ха юм. Энэһнээ ондоо арга үгы.

Залан сэхээр, бэрхээр хүдэлжэ шадан хүтэлбэрлэгшэд болохо хүнүүд манай нотагта байхал зэргэтэй. Тэдэнь шөөл олоногүй, мүнөө сагта хүтэлбэрлэгшөөр хүдэлхэн аргагүй хүндэ хүшэр ашаан ааб даа. Олоной түлөө харюусажа, хамаг юумэ толгой дээрэ дажа абаха зүрхэтэй, һайхан хүсэл эрмэлзэлтэй хүн бэлэхэнээр олохогүй. Нэгэ ноёной хэрэгтэй болоходо, дээрнэ һууһан ноёнойнгоо байдалаа ойлгоогүй һаань, доро байһан хүн һуудалаа баһал олохогүй гэжэ дэмы хэлсэдэггүй.

Колхозой үхэр мал, адуу абаашажа эдидэг зон олоһороо, Улаан-Үдэ хотодо ажабуудан ноёд олон даохар гэр сооһоо хэн, хэзээ хүдооһоо тарган мяха асаржа ерөгшэ ааб гэжэ харажал байдаг ёһотой. Иймэ юумэнэй боложо байхада, республикын Президент А. В. Лопатов энэ ябадалыг юундэ тэс энэ гэшэб?

Юрэдөөл, баяжаһан хүнүүд тэһэртэрэ баяжаад, үгырһэн зон араг яһан болотороо үгырнэ. Иигэжэ байхадаа, зариманай хоһоржо халаха саг дүтлөө хаш. Хамтыннай зоориые зариманай хоһорторнэ эдижэ дүүргээгүй байхадань эдэ бүгэдые зогсоожо, шаданар бэрхэ хүниие түрүүлэгшын тушаалда табиные яарахал саг ерээ. Миин иигээд бэе бээ хараад һуухадманнай юумэн өөрөө бүтэхэгүй. “Хэбтэһэн шулуун доогуур унан урдаагүй”.

Сэхыень хэлэхэдэ, бултадаал хүдэлмэри хэдэг болохо, оорыншэ лэ гараар ажал хэрэг бүтээжэ, хоолойгоо гэжээгээгүйд ондоо арга үгы. Хүдөөдэ айланууд булта орогродой эдэе ургуулажа, адууһа малаа, гахай тахяагаа үдхэжэ, ооһоошынше, зонойшые эдихэ мяха, һү, үдгэгэ һуагүй абаха байна ха юм. Эдэ бүгэдые мэдэжэ, хото городто байдаг, һурадаг зон, амаралтада гараһан хүнүүд, студентидэр хүдөө гаража, үбһэ сабиалсадаг, заа зуушые туһалаалсадаг байгаа һаань, баһал ехэ туһа нэмэри болохо һэн.

Б. ДУГАРОВ,
хүдөө бэшэгшэ,
Хурамхаанай аймаг.

Акционернэ хаамал түхэлэй “Улаан-Үдын нарин сэмбын мануфактура” бүлгэмэй сэмбэ нэхэдэг цехтэ А.П.Новикова 23 жэлдэ таһалгаряагүйгөөр ажаллана. Цех доторойнгоо бүхы мэргэжэлээр хүдэлжэ шадана. Ушар тиймэһээ хэн нэгэнэй ажалдаа гарахагүйдэ орондонь хүдэлжэ, үйлэдбэрийе

зогсолтоһоо абардаг. Зангаар тэнюун, хүмүүшумар Любовь Павловна коллектив соогоо болохоор үнинэй. **ЗУРАГ ДЭЭРЭ:** А.Новикова сэмбэ шанаржуулха ажилтан Т.НИМЭН

УНШАА, ДУУЛАА НЭН ГҮТ? УУЛЗАҺАН БАЙГАА ГҮ

Г. К. Жуковай дурсалгануудые гаргахдаа ходо редакторын болодог байһан Анна Давыдовна Миркина энэ талаар олон юумэ мэдэхэ хүн юм аабза. Тиймэһээ эдэ дурсалгануудай яагаад бии болоһон тухай, ямар бэрхэшээлнүүдтэй ушарһан тухайгаа гэрэ хоёрэнэ. АПН-эй хэблэдэ нимэ ном гаргахы гэхэн дурадхал 1965 ондо анха түрүүшынхнээ оруулагдаһан байгаа. Нэн түрүүн Жуковай телефонниие, тэрэнь хаягые хэлээд үгэхэ хүн олохогүй байшаба.

1957 ондо болоһон КПСС-эй ЦК-гай октябрийн пленумэй һүүдээр Жуков хангаланда оронхой байгаа һэн гүб даа. Тиймэһээ радиокомитеттэ Элла басаганиннь хүдэлдэг гэжэ хэблээлэй хүдэлмэригшэдэй нэгэниинь панажа, Георгий Константиновичтай золгожо шалааби.

Нэн түрүүшынхнээ үулзахадаа, би сэдхэхээс ехээр хүдэлөөб. Харанжалжа унаһанаа аа гүб гэжэ үнэн зүрхэнһөө бодоо һэм гэжэ Жуков һүүдэ энебхилэн хэлэгшэ һэн. Тэрэ урдаһаамни ерээд, мурнуудыемни хоёр гараараа барил, тэбэрэ. Тийхэдэнь би амгалан болоһоо һаабзоб даа.

Ажалаа эхилхэдэмнай бэрхэшээлнүүд хойно хойноһоо гаража захалба. Жуковта айхабтар дурагүй Суслов тийхэдэ гол үзэл суртаһан байгаа бшуу. Тиймэһээ хайһан гэжэ манай дурадхал дээрэ алтааб, шийдхэбэри хэн абааб гэжэ мүнөө болотор мэдэдэггүй хүм. Миини ханахада, тийхэдэ КПСС-эй ЦК-гай пропаганда болон агитацион таһагшэдагшита байһан Александр Николаевич Яковлев туһалаа бэшэ аал даа гэжэ хангалтаб.

Литературна талаһаа номынь би хараха болооб. Зүгөөр сэрэгэй талаһаа зүбшэхэ хүн хэрэгтэй байгаа. Энэ ажал хэжэ хүниие оложо ядабааби. Жуковтай харилсаһаан тийхэдэ сэрэгэйхид голоо таһа айдаг байгаа ха юм. Зариманшууд тэрэниие үйлсэдэ харһаа һаа, нүгөө таладань гарадагыше һэн.

Дурсалгануудайнгаа номые тэрэ өөрөө эхинһэнь һүүд болоторнэ бэшэһэн юм. Удаань топ бэрхэманиистка, Жуковай хөдөм эхэ Клавдия Евгеньевна Семенова сохижо үгэдэг байгаа. КПСС-эй ЦК-гай сэрэгэй таһагта энэ номынь түрүүн

буруушаагдаа. Манай бэлэн бэшэ байһан тухай сэхээр, хурсаар бүтээгдэбэ. Гадна И. В. Сталин тухай ондоогоор бэлтгэе дурадхагдаа.

Олон зон өөһлөө орохо дуратай байһаар Генеральна штабай һанан байһан тухаймни Жуков бэшүүлэб гэжэ генерал лейтенант Белов намайе тэрэ энэ тушаалда оройгоо сүүдхэ соо байһан юм.

Зүгөөр Константинович дайн тушаалда һаа зүбөөр бэлтгэе оорынгоо ханаһан, үзэгшэ уншагшадта харуулаа оролдодог һэн гэжэ онсоом. Номоо Жуков гурбан жэл бэшэб. ГлавПУР хирэ бэлтгэе шалгадаг, энэ тэрэ хубидагыг гэжэ бэлтгэе бэлэй. Тээд Г. К. Жукоригтойгоор тэмсэжэ, ушарта зүб байһанаа хэрэ шаддаг байгаа.

Георгий Константинович наһа бараһан хойно онуудай һүүд багаар хангалта бага басаган Мария эхнэр номой эгээл түрүүлэ экземпляр талаан болооб. Тийхэдэ аяар 300 машинкаар сохигдолом ном соонь оруулагдаһан элирээ бшуу. Дурсалгануудай арбаа гаргахадань, тэрэ дурдгаргадаа, зоной састу тушаалда ондоо шрифт сохигдөө.

Леонид Ильич Брежнев ном соо өөрөөнөө нэрэе дуратай байһан тухайн мэдүүлээ бэлэй. Ниоураараа уулзаһан тухайгаа Жуков бэшэб. Тиймэһээ дайн соо Брежнев нэгэтыше үулзаагүй гэжэ бэшэхэ болоһон Жуковай гайхалтай ойлогдосотой юм ааб даа.

Генеральна секретарь туһалагшадань нэгэн ажал дурадхал ороно. Новгородский хото плацдарм үлэмүрэдэ шийдхэбэри абахын маршал И. В. Сталин таһагай номынник Брежнев уулзажа, “дүбшэл ханаатай орохэдэнь, ном Брежнев үгы байгаа, үбшэдаагүй гээд ном оруулаа гээ бшуу.

Жуковта энэниие ажал харуулахаа одоо Тиймэһээ адьвантан абаад ошоо бэлэй. Жукочада дайн шанга болоо. Би үүдэнь Энэниие оруулаагүй ном гарахагүй гээд Георгий Константинович багараг хара болооб. “Хяарай! Ухантай зон аабза”, - тээд гараа таһа дурсалгануудыень хэлэнүүдтэ оруулахаа хубилгахадань манай Бүхы дэлхэйдэ эрхэзонһоо болоо һэмдэ.

Б. СТАНИН
бэшэгшэ
“Аргументы и факты”
һонинһоо

Үдэрэй үзэгдэлнүүд

АРГАЯА ОЛОНОЛ

Мүнөө сагта хүн бүхэн гараһан лэ асуудалда ехэ мэдэсэтэй, тоо тоосондоо түргэн болонхой. “Ажамидархын тула арга олохо хэрэгтэй”, — гэжэ дэлгүүртэ хайрсагуудые наймаалдаг хүнһөө дуулаа һэм. Иймэ наймаан байдаг юм гэжэ би түрүүшынхнээ мэдэбэб. Тиймэһээ Гена наймаашанай ажаларн

һонирхобоб. Дүшэ гарамгай һанаһай Геньун ажал эртэ үгөөһондэ эхилдэг. Үдэш дэлгүүрэй газрагүүр суглуулаһан хооһон хайрсагуудые эртэ асаржа худалдадаг. Дэлгүүрэй газраа наймаа хэһшэд үдэр бүри 4-5 хайрсаг абадаг. Саарһан хайрсаг—500 түхэригтэ, модон хайрсаг—1000 түхэригтэ. 30 метрой байда тоолоходомни, 50-

яад хайрсаг стол, стул болон таюатай. Түргэхэнээр ухаанцаа бодобол, бага гэхээр бэшэ: оорһоонь асуухадамни, “үдэрэй 50-100 мянгад тухэриг олодогби” гэжэ хэлээ бэлэй. Үдэшэндөө наймаашадай эндэ-тэндэ хаяад ошоһон хайрсагуудые суглуулаа, үгөөдэриинь тэдэндээл хооронь худалдаха гэшэе минитээр олодог мүнгэн ха юм даа. Тээ саана ургаһан мододой доро хайрсагуудые суглуулаа, ябталаад орхиходонь, тэрэниие носохо, хандаргаха-гэжэ хүнэй ухаанданые орохдогүйл даа.

Дэлгүүртэ хайрсагуудые 3 газарта худалдадаг. Эдэ наймаашад бэе бээ һайн мэдэхэ юм. Хажуудань худалдажа байһан эхэнэрые баһал таниха. Гена заводто хүдэлжэ байһанаа, предпритийннгаа хаагдахада, ажалгүй үлоо. Гэр бүлээ хооллуулха хэрэгтэй. Тиймэһээ хоёрдохы жэлээ хайрсаг наймаална. Аргыень олоол ха юм даа...

Е.ЦЫБЕНОВА.

Эд хэрэглэгшын булан

ЭД БАРАА НЭЛГҮҮЛХЭ ГЭБЭЛ...

Антимонопольно...
 "Славия"
 956 мянган
 центр
 худалдажа
 хоногой
 аппарата
 хэрэгтэй
 Магазинда
 хоньод
 дундуу
 эмирбэ.
 абаашажа
 мастер үгэ,
 гэжэ намда
 харюусаа
 Иймэ байдал
 шахуу
 гэжэ байна.
 "Эд
 эрхэнүүдые
 Хуулитай
 эрхэнүүдыемни
 гунаалсыт.
 А.АНДРОНОВ."

Эрхэнүүдэ мэдэхгүй гэжэ
 эдэб шалтагаануудые
 зарим
 эд бараа
 эрхэнүүдэ
 хазагайруулаха
 ушарнууд
 үсөөн бэшэ.
 Хуулин 20-
 статья дээрэ
 үндэһэлэн,
 абаашажа
 эрхэнүүдэ
 табигдаһанай
 дутуу дундатай
 эд бараа
 эрхэнүүдэ
 гэжэ.
 Гэхэ зуура
 энэ дүримдэ
 эдэб шалтагаанууд
 дотор тоологдоно.
 эдэб эд бараанай
 эрхэнүүдэ шалтагаанууд
 агаарын тулаа түрүүн

панарыень шалгах хэрэгтэй.
 Эд бараанай эдэрхэн ушар
 эд хэрэглэгшын гэмээр бэшэ
 гэжэ шалгалтын үедэ
 элирүүлэгдэ хаань, 20 үдэрэй
 турша соо наймаалагша гү,
 али бүтээн гаргагша эд бараа
 нэлгэхэ уялгатай.
 Хоёрдохор, эд хэрэглэгшын
 эд бараа нэлгүүлхэ гэхэн эрилтэ
 табиха үедэ наймаалагшада гү,
 али бүтээн гаргагшада эд
 бараанай адми зүйлэй үгы байбал,
 энэ болзор хойшлоуулагдана.
 Энэ ушарта нэгэ харын туршада
 эд хэрэглэгшын эрилтэ
 хангагдаха ёһотой.
 Гурбадахяар, эд бараанай
 сезон сезоноор асарагдадаг
 хойто хизааран аймагуудта эд
 хэрэглэгшын эрилтэ эд бараанай
 асарагдаха удаадахи болзорто
 бөлүүлэгдэхэ ёһотой.
 Дутуу дундатай эд бараан
 хэды сагай туршада
 хэрэглэгдэн байнаб, илгаагүй,
 тэрэнэй гарангийн болзор
 шэнээр тоологдожо эхилэхэ.
 Дары нэлгүүлхэ аргагүй байбал,
 түлооһгүйгээр эд бараанай
 нимэл зүйлые саг зура
 хэрэглэхэ эрхэ эд хэрэглэгшэдэ
 олгогдоно. Нэлгүүлхэ
 зорилготойгээр эд бараа иишэ-
 тишэнь зоолгын түлоо
 гаргагшануудые наймаалагша,
 бүтээн гаргагша дааха ёһотой.
 А. ДЕРИГЛАЗОВ,
 республикын
 антимонопольно управлениин
 начальнигай орлогшо.

Тарбагатайн кондитерска фабрикада
 дун хамта дүшэ гаран хүн хүүдэдэг байна.
 Нэгэ тонно тухай нэгнүүртэй 9 сортын
 конфетэ, мүн гурбан сортын ирис эндэ
 үдэр бүри үйлэдбэрилэгдэжэ байдаг юм.
 Тус предприятиян конфетэ хэдэг цехтэ
 нэгэ халаанда хоёр бригада хүдэлхэдөө,
 түсэбөө ходоол үлүүлэн дүүргэдэг
 заншалтай. Олон жэлдэ хүдэлжэ, дүй
 дүршлээр баян болоһон бригадирнууд
 Афиния Будаковская, Мария Трифонова,
 Мария Черных гэгшэд энэл ажалдаа хорн
 гаран жэл хүдэлжэ ябана.
 Фабрикийн зэргэдэ багахан магазин бин.
 Эндэ үдэрэй 100-200 килограмм эддэб
 сортын конфетэнүүдэ худалдагдана.
 Тиихэдэ бусад магазинуудта конфетын
 сэн 25 процентгээр дээшлүүлэгдэдэг хаа,
 энэ магазинда оройдоо 10-15 процент
 болоно. Тиихэдэ худалдан абагшадаар
 энэ магазин табардаггүй. Тус магазинда
 ирис "Кис-кис", "Золотой ключик",
 конфетэнүүд "Клубничная", "Школьные",
 "Помадка", "Карацаш" карамель гэхэ
 мэтэшэлэн олон янзын конфетэ
 таһададаггүй.
 Предприятиян ажалай ветеранууд
 Зинаида Сапоженко, Татьяна Манаенкова,
 Валентина Шилина, Ольга Григорьева,
 Мария Чебутина гэгшэд ажалай бүтээсэ
 дээшлүүлхын, байдалаа найжаруулахын
 түлоо оролдоно.
 ЗУРАГ ДЭЭРЭ: бригадир М.Трифорова,
 ветеран А.Бурдуковская,
 С.БАЛДУЕВАЙ фото.

УЛАСХООРОНДЫН ШАНДА ХҮРТЭХЭНЬ

Инженер-химик мэргэжэлтэй Доржи Буянтуевич Санжиев
 гэрбэн жэлэй саада тээ "Иркутсклакокраска" гэхэн фирмэ байгуулаа
 Тиихэдэ бэлэдхэл найгтай мэргэжэлтэдые эндэ хүдэлхыень
 гэрбэн. Түрүүшын үдэрүүдхэ эхилжэ, эддэб үнгын шэрэ
 гэхэдбэрлэхэ хэрэгтэ шэнэ, үндэр хэмжээнэй технологи хэрэглэхэ
 гэжэ мэргэжэлтэд оролдоо юм. Тиин дэлгүүр дээрэ үйлэдбэрлэн
 продукция сэгнэгдэжэ эхилээ. Москва хотодо тэдэнэр ооһадын оо
 колдэгэ эмхи бин болгожо, Россия Европодохи хубида гүбхинэһэн
 предприятияудтай харилсаануудые тогтоогоо юм. Гадна фирмын
 үйлэдбэрлэн продукция Анггар шадархи нотагуудта, Саха (Яхад),
 Буряад оронуудта мэдээжэ болонхой. Фирмэ яармагуудта
 багадаасажа, үйлэдбэрлэн продукциягаа худалдан абагшадые
 эхилсүлгэдэг юм. Тиин хүүгэдэй, элүүрые хамгаалгын эмхинүүд,
 эрхэнүүд, промышленна предприятиянууд фирмэтэй хэлсэнүүдые
 сүлгэдэг болонхой.
 Мүнөө үдэршынэ зүйлэй продукция үйлэдбэрлэхэ талаар хүдэлмэри
 гэрбэн ябуулагдажа байнхай. Ойрын сагта шэнэ цех ашаглалгада
 агуулагдаха юм.
 Буряан фирмын директор А. Б. Санжиевай гэрэ дээрэ США-гай
 фирмэтэй хойн мэр Ричард Аррингтоной зүгһөө амаршалгын
 гэрбэн эрбэб. Ушар юуб гэхэдэ, 1995 ондо власхоорондын
 биржингемэй факел" гэхэн шанда зууршалагданшадые эрбэлэн
 гэрбүүлэн сисогтэ тус фирмэ оруулагдаһан байна бинүү. Энэ
 шанда дэлгүүрэй экономикын бүриддэжэ байһан хүшэр хүндэ энэ
 шанда экономика талаар хүгжэлтэ туйлаһагдта барюулагдадаг
 шанда хүртэгшэд "Америкын арадай сайд" болон
 власхоорондын финансуудай ба экономикын талаар хамтаран
 үйлэдбэрлэн институтай программануудта хабаадагшадтай
 власхоорондын эмхинүүдтэ, мүн Олзын хэрэг эрхилэгшэдэй
 гэрбүүлэн ба захиргаанай власхоорондын академидэ орохо арга
 боломжотой. Тус академи власхоорондын программада
 гэрбүүлэн дэлхэйн эддэб оронуудай олзын хэрэг эрхилэгшэдэй
 гэрбүүлэн, хотонуудай захиргаануудай, хэрэг эрхилэгшэ
 гэрбүүлэн, мэргэжэлтэдэй хамтаралнуудай болон кампани,
 гэрбүүлэн хоорондо харилсаа холбоо тогтоохо үүргэтэй юм.
 "Иркутсклакокраска" фирмын хүдэлмэришэд, мэргэжэлтэд
 гэрбүүлэн элэб абагдахые оролдон ажаллана. Тэдэнэй
 үйлэдбэрлэхэ байһан продукцияр һонирхогшод Эрхүү хотодохи
 21-07 гэхэн телефоной номероор хонходожо болохо.
 С. РИНЧИНОВ.

СЭЛМЭГ ҮДЭРНҮҮДЫЕ НАМБААШАЛАН...

Дээдэ-Тайлсын хамтын-
 хубин ажахы жэл бүхэндэ
 нинтын адууһа малда хүсэд
 хүрэхэ хэмжээнэй үбһэ гэжээ
 ноос эддэг заншалтай юм.
 Энэнь удаа тус ажахын
 үбһэндэ аймаг дотороо
 түрүүшүүлэй тоодо нуга
 сабиалануудта гаража, үбһэ
 гэжээ бэлэдхэжэ эхилэб.
 Мүнөө дээрээ
 оһһоноруулагдамал гурбан
 звено сабиалан дээрэ хүдэлнэ.
 Звено бүхэнэй мэдээдэ
 тракторна хоёр косилка, үбһэ
 тармадаг, һурилдэг оһһон
 түхэрэлгэнүүд үгтэнхэй юм.
 Нүүдэй мэдээгээр ажахын
 гэжээ бэлэдхэгшэд 100 гаран
 гектар таламын үбһэ ногоо
 унагаагаад, 300-аад центнер
 эрхим шанартай үбһэ һурилоод
 байна һайн юмэниинь гэхэдэ,
 гэжээ бэлэдхэгшын эхинһээ
 хура бороогүй байжа, үбһэндэ
 сэлмэг үдэрнүүдые
 һамбаашалан, шадаал һаа, ехэ
 хэмжээнэй үбһэ сомохо гэжэ
 оролдоно.
 —Үбһэндэй эдэ хооһаһа
 һайн,— гэжэ ажахын директор
 П.П.Помуран намда хэлээ һэн.
 —Эдэ хоолой зүйлнүүдэй—
 хүрнээ, лабшаа, цци, борц гэхэ
 мэтын үшөө хямда сэнтэй
 байхада, ехээр худалдажа абаһан
 байжа, мүнөө болоходо, шүүгэдэ
 байһабди. Тиихэдэ мяхан, хүн,
 зоохэй, хилэмэн оорын аабдаа.
 Тоошоор хэлэбэл, мүнөө сагай
 байдалаар, үбһэндэ һайнаар,
 гэрэ муртоо үнэгүйгээр
 хоолдууһа гэшшэбди. Хаба
 шадалай хүрээд, эдэ хоолой
 түдбэриин хахадны ажахы оор
 дээрээ дааж абахадаа магадгүй.
 Гэжээ бэлэдхэгшын эрнэ гол
 түлэб тракторнууд болон гэжээ
 хуряалгын оһһон
 түхэрэлгэнүүдэй һаагүй
 ажаһаа дулдыдадаг гэшшэ ааб
 даа. Гэхэтэй хамта тус ажахыда
 шэнээр гэжээ
 тракторнуудны хомор
 болоһонхой юм. Дүй дүршэлтэй
 механизаторнуудай л
 оролдогшын ашаар хүд дээрээ
 байһан тракторнууд
 хүдэлгэгдэнэ гэхэдэ, алдуу
 болохогүй. Мүн баһа тракторна
 косилканууд, тармуурнууд, үбһэ
 сомодог оһһон түхэрэлгэнүүд
 нилээд хуушаранхай.
 —Тракторнуудта, үбһэ
 хуряалгын техникэдэ запас
 частынууд аргагүй дугалдана,
 оддохо байһаные хаань, абаһаар
 гаргаад үгэхэ мүнгэн үгы аад
 ехэл хашана,— гэжэ директор
 хоороогоо үргэлжэлүүлэ. —
 Ажахын инженернэ албан,
 механизаторнууд оһһодоо тон
 ехэ шадабарн гаргажа, мүнөө
 үбһэндэ ябаа боложо байһан
 тракторнуудта шаһабарилаа.
 Запас частынуудай байбал, үшөө
 хэдэн трактор хүд дээрнэ
 гаргажа, звеноуудта үгэхэ
 һэмди. Тиигэбэлнэй гэжээ
 бэлэдхэгшын ябаса хараа байса
 дээшлэхэ жэшээтэй һааб даа.
 Тээд арга боломжогүй хадаа
 яахабши?
 Энэ жэлдэ ногооной ургаса
 һайн, тиимэһээ үбһэндэнь
 урматтайгаар хүдэлнэ гээд
 багсагшаб. Мүнэ алта үгы гээд,
 гараа хабсараад һуунагүйбди,
 арга хурган бэдэрнэл гэшшэбди.
 Ябан ошон нэгэ мурөө оложо,
 эмхи гуримтайгаар үбһэ
 хуряалгала түгсэхэ бээбди
 гэжэ найданаб,— гэжэ һэн.
 Энэ ажахын хүтэлбэрлэгшэд
 урагшаа һанаатай, улад зонгоо
 үгээ ойлголсон хүдэлдэг хүнүүд
 юм гээд түгсэхэдэ тэмдэгдэ.
 Ушар иимэһээ Дээдэ-Тайлсын
 үбһэндэ энэнь жэлдэ
 эршэмтэйгээр хүдэлжэ, нинтын
 адууһа малаа хүсэд хүрэхэ
 хэмжээнэй үбһэ тэжээлээр
 хангажа шадаха байха гээд
 һанагдана.
 Г.ДАШАЦЫРЕНОВ.

НАЯН НАНАЙ дабаан...
Наян дабаае гаталжа гарахын тула хүсэ шадалшые, эрмэлзэл зоригшые, эхэ, эсэгын буяншые хэрэгтэй. Эгээл эды олон дабаае байгша ондо Софья Гунсуновна Нимаева (басаган нэрэнэ Абидаева) гаталжа гарбал даа.

Галуута-Нуурай станциһаа гурбан модон зайда оршодог Тамча хууринда 1915 оной зунай түрүүшын нарада Абидын Намдагай буусада бишыхан Соня дэлхэйдэ мүнделхэн намтартай. Тэрэнэй дээдэ үсын үбгэ эсэгэнэр хатагин отогой зайһад байһан түүхэтэй юм.

Тамча хууринда буддын шажанай түб болохо мянга гаран ламанартай хамбын дасан оршодог хэн. Теэд эндэнь хургуули гэжэ байгаагүй. Сонин аяар арбатай боложо байхада, анха түрүүшын эхин хургуули нээгдэжэ, тэрэ хуушан монгол болон ород үзэг бэшэгтэ хураха аргатай болобо.

Тэрэ үедэ нютагтань үзэг бэшэгтэй хүнүүд хургаа даран тоолохоор бэлэй. Хэды тиимэшые наань, зон үхибүүдэ хургуулида оруулхаяа яарадаггүй байгаал даа. Мүн баһа Сониншые гэртэхин тэрэнэй хургуулида орохоёо хүсэхэдэнь, ехэ дуратай байгаагүй. Теэд тэдэнэйдэ багшынь, Бадма Жамсаранович Тудундоржиевай эрэжэ, түрэлхидыень идхэхэдэнь, аба, эжынь зүбшөөлөө үгөө бэлэй.

Оройдоол хоёр жэлэй үнгэрөөд байхада, 1927 ондо, долоон жэлэй хургуули нээгдэбэ. Теэд ахмад классуудта хураха хурагшад оддохогүйһөө гадна, хургуулин байшаншые баригдаагүй байһан үе бэлэй. Тиигэбэ яабашы, Сэлэнгын долоон жэлэй хургуулида Захаашинцай, Зэдшн, Сэлэнгын, Бэшүүрэй, Хяагтын аймагуудай хурагшад сугларжа, интернада байжа хурадаг хэн.

Энэ хургуулин нээгдэхэдэ, олон тоото багшанар элбгээгдэһэн байна. Жэшээнь, Агаһаа Бабур-Доржо Гомбонн, Эрхүүһэ Валентин Никитович Вампилов, Анастасия Прокофьевна Копылова гэгшэд болоно. Иүүлшын хоёр ерээдүүдэ гайхамшагта драматург болохо Александр Вампиловтай түрэлхид хэн.

Мүн Монгол гүрэнэй элитэ ажал ябуулагша Санжимитыш Цыбиктаровай басаганинь тус хургуулида заадаг байгаа. Хургуулин директорээр Д. И. Битуев хүдэлөө.

Ная наһаа хүрөөшые һаа, мүнөө болотор багшанараа һайн һайханаар дурсан ябагшаб. Тэдэ эрдэм бэлгээр түгэс хүнүүд ябаал даа. Ород хэлэ оройдоо мэдэхэгүй шахуу маанэдые номдо хургахань хүндэ хүшэр хэн. Бидэ гансал багшанарайнгаа оролдолгоор наһанай мэргэжэлтэй болообди гэжэ һанагшаб.

Намтай хамта хураһан Лиза Бадмажапова, Ольга Тогочиева, Нина Будажапова ба бусад багшанар болоо. Харин хоёр хүмнай-Даша Доржиевич Амоглонов, Буянто Санжиевич Санжиев гэгшэд эрдэмэй кандидатууд болоһон байна. гэжэ С. Г. Нимаева хоөрэнэ.

Эдэ олон жэлнүүд соо Софья Гунсуновнагай хэһэн хэрэг, бодоһон бодол, ябаһан харгые хэмжээһаа, уулын шэнээн үндэр ехэ, уһамүрэн шэнн гүнгүзгы, дэлхэйе хэды дахин тойромо зүргэ харгы зурыха хэн. Мүнөө наһатай болоһон тоодэйнгөө жэл жэлээр тэмдэглэһэн бөгөнхон тэмдэглэлнүүдые жэшээ болгон харуулая:

1932 он. Би энэ ондо долоон жэлэйнгээ хургуули дүүргэбэ.

1933 он. Январь нарада комсомолой ЦК-гай эмхидхэн 2 жэлэй стенографистуудай курсада Москва эльгээгдэбэ. Тэрэл зунаа 1-дехи курса дүүргээд, хургуулингаа багадаһан дээрһээ саашаа хуража шаддагүй хэм. Ёһотой стенографист болохын тула дээдэ эрдэм хэрэгтэй байгаа.

1935 он. Энэ жэл хүбүүтэй болобоб. Клим гэжэ нэрэ

ДАЙНАЙ жэлнүүд-мүнөөшье һанахада, зүрхэ сэдхэл цэмшэрдэг. Үлсхэлэн хоһон, хүрөөтэй шэрүүн, хүнэй сэдхэл бодолье зобоодог жэлнүүд бэлэй. Клим хүбүүгээ Галуута-Нуурай станцин түмэр харгын хургуулида оруулбаб. Тэрэнэ интернада байлгахын тула 270 түхэриг түлэдэг байгааб. Тиихэдэнь салинһаамни үлэһэн 130 түхэриг гансал зуруул абахадам хүрэдэг хэн. Теэд хэды мүнгэтэйшые һаашни, наймаада хүнэй абаха эд бараан, эдихэ хоол байгаагүй даа.

Эгээл тэрэ үедэ эхэ, эсэгэдэ тон ехэ баяр баясхалан хүргэхөөр байгаа хэн. Эсэгэмни, Гунсун Намдакович, эжымни, Бадма Базаровна үхибүүдемни үндылгэсэхын тула, үнээ, гахай, тахья барыдаг, хартаабха тарыдаг, огород хуулгадаг байгаал даа. Харин бинь колхозой 13 мянга гаран толгой малай ори ганса зоотехник, ветеринар байгааб.

Зүгөөр заримдаа бага-сага

1947-1949 онууд. Юрөөгэй туршалгын станцида хүдэлхээ олобоб, хүбүүндээ ходо ошохо сүлөөгүй дээрһэээмни, тэрэмни бархирна, уйдана гэжэ хүнүүдхээ бэшэг абаад, хуушан ажалдаа бусаха гэжэ шиидэбэб.

Гэбэшые иимэ ехэ эрдэмтэй мэргэжэлтэдтэй хүдэлхэдэ, намда туһатай байгаал даа. Нютагаа ерэхэдэм, тон ехэ ган гасуур болоһон, малда үггээ үбһэ хулһан үгы шахуу байгаа. Хоёр жэл хүдэлжэ байтараа, хүндөөр үбдэжэ, 1950 ондо курортдо аргалуулхаяа эльгээгдэбэб. Удаань Харгана нютагта зоотехнигээр хүдэлөөб.

1951 он. Энэ жэлдэ Улаан-Үдэһөө ерээдүймни үбгэн ерэбэ. Тэрэ армийн болон милицин капитан хэн. Тиигэжэ би дахинаа хадамда гарабаб. Цырен Данзанович миний хоёр үхибүүдэй эсэгэ боложо, тэдэниемни нэгэшые дахин гомдохонгүй, дээдэ эрдэмтэй болгоһон юм.

1952 он. Тамара гэжэ нэрэтэй

Нютаг соогоо түрүү зэргэтэй

"НАЯН НАНАЙ ДАБААЕ ДАБААЧИ ЕРЭЭЛТЭА..."

үгөөбди. Мүн баһа "Агротехзнани" гэжэ нэрэтэй малшадай нэгэ жэлэй курсада орооб. Удаадахи жэлэйн март нарада тэрэнэ эрхимээр дүүргээ хэм. Тиигээд Зэдын, Захааминай аймагуудай һаалишад, малшада богони болзорой курсануудые эмхидхэжэ, оорынгоо хураһан эрдэмдэ хургажа эхилээ хэм.

1937 он. Энэ жэлдэ Сэлэнгын малшада курса хэхэһэ гадна, ооргоо Эрхүү хото ошожо, эрдэмдэ дэриэлүүлэхэ хоёр харын курсада хурабаб.

1938 он. Хорин районий малшадад хуража олоһон дүй дүршэлээр хубаадабаб. Март нараһаа эхилжэ, Сэлэнгын аймагай "Коммунизм" колхозой зоотехнигээр намайе табиба.

1940 он. Хоёр жэлэй туршада "Коммунизм", Молоотовой нэрэмжэтэ, "Социализм" колхозуудай зоотехнигээр хүдэлжэ байтарни, энэ оной зун Тамчин хүдөө ажахын техникумдэ хураһыемни тус техникумэй хуралсалай таһагые даагша Н.И. Хазагаев, техникумэй багша (хүүдэнь хүдөө ажахын институтай профессор болоһон юм) А. Г. Давыдов гэгшэд намайе техникумдэ орохыем баадхаба. Шалгалта тушаагаад, тус техникумэй зоотехническэ таһагай 2-дехи курсда абтабаб.

1940-1942 онууд. Эдэ жэлнүүдтэ техникумдэ хурахадаа, бүхы предметүүдээрээ "таба" гэхэн сэглэлтэ абадаг хэм. Гүрэнэй шалгалта тушаажа, зоотехник мэргэжэлтэй болобоб.

1941 он. Дайн эхилбэ. Үбгэмни армида абтажа, намтай Клим хүбүүмни, үндэр наһатай эхэ, эсэгэмни, Катя дүүмни үлэбэ. Би дахинаа колхоздоо зоотехнигээр хүдэлхээ оробоб. Тиигэжэ хуралсал ажал хоёроо нэгэ дорю ябуулжа эхилбэ. Энэ жэлдэ инотагаймнай эрэшүүл бултадаа шахуу дайнда ошобо.

1942 он. Хабарай эхин нарада Люда басагаһаа түрэбэб.

1943 он. Августын 8-да хайрата нүхэрни, Федор Васильевич Олзоев Ленинградтай фронтдо Эсэгэ ороноо хамгаалан, баатарай үхлөөр унаба. Гэр бүлэ доторнай ехэл уйдхартай болоһобо.

сүлөө оложо, үдэшэ, үглөө, мүн үһиндөөшье ганса үнээндээ үһыень сабшадаг бэлэйб. Дайнай үедэ хатуу байгаа. Бүхы ажал эхэнэрнүүдэй мүр дээрэ ашагдашанхай.

ТЭРЭ үедэ сугтаа хүдэлхэн нүхэдтөө Генинова Цыремада, Нохочуева Юмжиртэ, Золтуева Жигмыдтэ, Цыренж шов Цыдендамбада, Гомбожапов Бяндарсада, Золтуева Пунсэндэ тон ехэ баяртайб. Тэдэһэр миний ажада туһалдаг, уйдхар, баярым хубалдадаг бэлэй.

Мүн баһа манай районий хүдөө ажалын ахмад мэргэжэлтэд И. А. Михайлов, Р. П. Пилданов, В. И. Титов, Б. Н. Нимаев, Б. Д. Будаев гэгшэд хүнгэн бэшэ ажалдам туһалдаг хэн, гэжэ Софья Гунсуновна хоөрэнэ.

Дайнай үедэ Бурядай хүдөө ажахын институт хаагдажа, багшанарын Сэлэнгын хүдөө ажахын техникумдэ багшалхаяа Тамча эльгээгдэһэн байна.

1944-1945 онууд. Хүдөө ажахын багшанарай дунда Ленинградтай ветеринарна институт дүүргэһэн Вениамин Яковлевич Суегин хүдэлхээ ерээ хэн. Тэрэ хүүдэнь эрдэмэй кандидат, профессор болоһон юм. В. Я. Суегин миний ажада айхабтар ехээр туһалдаг бэлэй.

Энэ оной намар тэрэ хонидой түл олошоруулаха талаар туршалга манай колхоздо эгээл түрүүшынхией хэһэн байна. Тиихэдэ унагалха гүүнүүдэй шуһаар хонидто тарилга хэбэ. Би тэрэнэй туһалгашань байгааб. Энэ туршалгын ашаар 32 хонинһоо 70 хурья абаа хэмди. Мүн үлгэртэ фермэ дээрэхи тугалнуудаймнай үбшэлхэдэ, тэрэ туһалдаг хэн.

1946 он. Намайе туршалгын станцида эрдэмтэ хүдэлмэрилэгшэ болгожо, ажалда абаба. Станцимнай директорээр 1922 ондо Москвагай хүдөө ажахын институт дүүргэгшэ М. И. Балков хүдэлдэг байгаа. Хони үсхэбэрлгын таһагые эрдэмэй кандидат, профессор Р. П. Пилданов ударидадаг хэн. Нүүдэнь тэрэ Бурядай Эрдэмэй түбтэ хүдэлөө.

басагатай болообди.

1954 он. Баяр хүбүүмнай түрэбэ. Он жэлнүүдэй ошохоодо, бүхы хүүгэдни дээдэ эрдэм олобо. Клим - радиоинженер, Люда - багша, Тамара - инженер-экономист, Баяр - инженер-механик.

Мүн энэл жэлдэ бидэ хүдөө нютагта хүдэлхээр эльгээгдэбэбди. Ажалымнай шэнэ газар Хяагтын аймагай Худара-Сомон хуурин болобо.

1955-1960 онууд. Хударын аймагай түсэблэлгын таһагай экономистгаар хүдэлбэб.

1963 он. Энэ жэлдэ эхэмни хүндөөр үбдэжэ, наһа бараба.

1964 он. Наһанайнгаа амаралтада гарабаб. Гэр тойроноо үнээ, гахай, тахья тэжээжэ эхилээ хэм. Огород тарыдаг байгааб.

1988 он. Улаан-Үдэдэ хуушан байрьемнай үгэбэ. Бэеынгээ муудан дээрһээ город зөөжэ ерээббди. 29 жэлэй туршада Хяагтада ажаһуухадаа, тэндэ дадаһан аад, хото ерэжэнь хүндэшэг байгаа хэн.

1995 он. Мүнөө жэл наятай болооб.

НАЯН дабаае дабажа ерэһэн Софья Гунсуновна Нимаева хадаа манай республикада үлгэртэ мал бии болгохо хэрэгтэй эхиндэнь байлсхан габыяатай. Тэрэ хэдэнь арбаад жэлэй туршада зоотехнигээр, ветеринараар хүдэлжэ, Бурядай үлгэртэ малые эрдэмтэд Д. Э. Ринчино, М. Н. Балков, Р. И. Пилданов, Б. А. Фомин, В. И. Титов болон бусадтай хамта бии болголсоһон байна бшуу.

Тэрэнын ашаар аяар 1951 ондо Дөлгөржаб Цырендоржиева үнээ бүриһөө 5006 килограмм хү һаагаа бэлэй. Гадна 1969 ондо Надежда Тавашкина үнээ бүриһөө 5650 килограмм хү һаажа шадда. Гадна үлгэртэ мал һайжаруула хэрэгтэ Пылжит Жалсанова, Жамсо Ванкеев, Иван Хазагаев, Николай Вахрушев, Валентина Будажапова, Цыремпил Донсорунов болон бусад бүхы наһаа зорюулаа.

Наян наһатай тоодэйдөө энэ дэлхэйн бүхы һайн һайхание, эдүүр энхые хүсөөд даа!

Д. БАЛЬЖИНИМАЕВ. ЗУРАГ ДЭЭРЭ: С. Г. Нимаева.

ЭЛДЭБ НОНИН

ҮНЭТЭЙ БОЛОН

*Дэлхэй дээрэ миллиард хүн тамхи татаһан байха юм. Гүйсэд хургуули ороноудта эршүүлэй эхэнэрнүүдэй 21, хургуули байһан ороноудта эршүүлэй 50, эхэнэрнүүдэй 8 процент тамхи татадаг байна. Эгээл бултадаа жэл соо миллиард сигаретэ татаһан.

*Гүйсэд хургуули ороноудта 1980 ондо 20 сигаретэ тамхиншал бун татадаг байһан һаа, 1990 ондо 2400 болотороо доошоо Харин хүгжэжэ байһан ороноудта, 1450-һаа 1400 болотор дээшлээ.

*Тамхи татаһан уламжалан, минута бүхэ 6 хүн наһа баранэ Мүн үедэ энэл шалтагаан соо 3 миллион хүнийе татаһан алана. 2020 ондо 30-һаа болотор наһатай 10 миллион шахуу хүн тамхиншал барадаг болохо хүлээгдэнэ. Тиихэдэ татагшад олошоралта ёһотой.

*Гүйсэд хургуули ороноудта наһа бараһан 20 процентнь сигаретэ боложо, ами табина, тонно тамхи татаха бүри соо 650 хүн нэмэлтэ наһа барана.

*Хэды иимэ байһан наань, тамхи үйлдэриһэн промышленность татаһан хураһан эршүүлэй.

Федераци соо тамхи татагшадтай тоо процентээр олошорой 1990 онуудай турша соо наһа 69 хүрэтэр наһатай наһа бараһан эршүүлэй эхэнэрнүүдэй 7 процент тамхинһаа боложо бараа. 1995 ондо наһа бараһан эршүүлэй 43, эхэнэрнүүдэй 7 процентнь тамхи татаһан үлгэбэ.

*1990 онһоо хойшо 35-69 хүрэтэр наһатай дэлхэй дээрэ амиды абаһан болзор тамхи татаһан уламжалан, 20 жэлээр болобо.

ХЭД АЛУУЛАА

1992 онһоо хойшо ябадал гаргагшадтай 500 гадна ударидагшад, тэрэ тус хуулига гээд тоологдодог хулгайшад алуулаа. Тингэ гол түлэб олоһон зөөр хубаахадаа, бэе бээдэ хүрэхэн байха юм.

Жэшээлхэдэ, Хитэ Семеряк гэжэ ара шэрэг хоёр хулгайшад нэгэ хэрэг эрхилэгшэ туһаламжаар банкһаа миллиард түхэр урьһаламжа абаад, худалдажа абаха гэжэ байгаа. Зүгөөр 2-3 гэдэ болоһон хойно олзын эрхилэгшын һээ Волк эрьдэ олодо.

Удаань Хитад Семеряк хоёрой туһалагшад бэе хюдаба. Тингэ Семерягын нүгөөдэ хураһан байтараа, түрмэдэ хамта Семеряк эндэ заналта ородог болоод, бээдэ хүрээжэ, өөрыгөө хорго бэлэй...

/Элдэб нонинууд

БУДДЫН СУРТАЛ

/Дхарма/

Хоёрдохи бүлэг

АЖАМИДАРАЛАЙ ЗАЛУУР

1. ГЭР БҮЛЫН ЖАРГАЛ

1. Ядаралал нэгэ тээһээ бэшэ, доосо талаһаа бии болодог гэжэ эдэхгүй ябадал гүйхэн хаанһаа. Досоо талаһаа өөрыгөө гуримшуулаагүй аад, хажуу тээһээ бэээ хамгаалхые оролдоноһой дэмь хэрэг.

Хүнүүд юрэнхыдөө унтариһаа бодоһоор, нюур гараа угаана, мүдөө сөбэрлэнэ, ядаралай эржэ болохо зургаан шэглэл тээшэ - баруулжаа, зүүлжээ, уршаа, хойшоо болон дээшээ, доошоо хүгэдэн мүргэжэ, мүндэлэгшэ үдэрэй мэндэ хайн үнэрхые зальбарна.

Тээд Буддын суртал энээнине өөрсэ ёһоор номноно. Үнэн зүбэй зургаан шэглэлые хүндэлхэдөө, ухаан бодолоо гүйлгэжэ, ядаралай харгы даахые оролдохо хэрэгтэй.

Үнэн зүбэй энэ зургаан шэглэлые тахин сахихын түлөө, эн түрүүндэ үйлын дүрбэн бузарһаа халажа, сэдхэлэй дүрбэн мууе хинаха болон гэр бүлэдэ тодор татажа болохо зургаан мүрые хааха ёһотой.

Үйлын дүрбэн бузар гэдэг - амитание алаха, хулгай хэхэ, халхай ябадал гаргаха болон худал хуурмаг байха хэрэг болоно.

Сэдхэлэй дүрбэн муу - бодог шунал, уур сухал, мунхаг болон хүрдэн айлга.

Гэр бүлэдэ тодор асаржа болхо зургаан мүр гэдэг - архидалга, орой нуни болотор хүчилэн, театр болон хүгэмдэ дашууралга, абьяас шуналтай наада архилэлгэ, муу хүнүүдээр нүхэсэлгэ, өөрынгөө ажалһаа хулжалга.

Үйлын дүрбэн бузарһаа, сэдхэлэй дүрбэн мууһаа болоод, гэр бүлые ядаралда оруулжа болохо дүрбэн мүрые хаагаад, үнэн зүбэй зургаан шэглэлдэ зальбарха хэрэгтэй.

Үнэн зүбэй зургаан шэглэл гэдэг: зүүн зүг - түрэлхид болон үхибүүдэй мүр, урда зүг - багша болон шабинарай мүр, баруун зүг - үбгэн, хамганай мүр, хойто зүг - анда нүхэдэй мүр, доошоо шэглэл - эзэнэй болон хүлхэншэдэй мүр, дээшээ шэглэл - Буддын суртадаа этигэгшын мүр.

Нэн түрүүлжэ, түрэлхидэй болон үхибүүдэй мүр сахигдаха хэрэгтэй. Энэ хадаа үхибүүдэй табан уялгаа бэелүүлгэ: эхэ, эсэгэдэ туһагай байлга, гэртэхи ажаллаа хэлгэ, уг гарбалаа хүндэлэлгэ, үри саданараа дамгаалага болон наһа баралан хүнүүдэйнгээ хойноһоо буян үйлдэлгэ.

Түрэлхид үхибүүдэйнгээ хойноһоо оролдохо табан уялгагай: муу үйлые хориглохо, хүгэдээ дэмбэрэл хэшэгтэ шалжүүлхэ, хайн хүмүүжэл гэхэ, хайн нүхэдтэй бололгодонь туһа хүргэхэ, сар болзортонь байра байдалаа тэдэндээ дамжуулан үгэхэ ёһотой. Түрэлхид болон үхибүүдынь өөһэдынгөө эдэ уялануудые нарин сахибал, гэр бүлэдэнь хөмөрөлгүй ажана тэниглэн байдал оршохо.

Багша болон шабинарай урда зүгтэй мүр гэдэг - шабинар багшаа хүлдээрээ утгажа, үнэн зүгтэйнгөө оролдогто гаргаха, багшын зарлигыг гүйсэд үүргэхэ болон тэрээндэ үргэл хэлэ, хэшэлыень анхаралтай галнаха ёһотой.

Багша хүн өөрынгөө талаһаа

бэээ сэхэ сөбэрээр абажа, шабинартаа үндэр жэшээ болон ябаха зэргэтэй. Шабинараа өөрынгөө шудалхан эрдэмдэ хайнаар хургажа, номлолоо зүбөөр ябуулжа, шабинарайнгаа хүндэтэй хүнүүд болохын түлөө бүхы ханалаа табиха, хамаг мууһаа хамгаалан аршалха ёһотой болоно. Тиигэбэл, багша болон шабинарай хоорондын харилсаан эрхим хайн байха.

Үбгэн, хамганай баруун зүгтэй мүр - гэрэй эзэн хани нүхэрөө хүндэлхэ, урин мээхэй сэдхэлээр ходоодоо хандаха ба хамгандаа үнэн сэхэ байха. Үбгэнийн хамгандаа гэрэйнгээ ажал даалгаад, үе-үе хайхан бэлэг үгэжэ байха зэргэтэй. Харин хамган хүн гэр байраа түбхинэнги байдалда оруулаха, ариг сөбэрые сахижа, гэр бүлынгөө туһамарнадага урин налгайгаар хандана. Үбгэндөө үнэн сэхэ сэдхэлээр хандажа, гэртээ оруулан олзыень эрбэлдэхые оролдохо, гэр байрынгаа ажалые зүбөөр эмхидхэхэ болоно. Тиигэбэл тэдэний дунда эбтэй хайхан харилсаан бэхижэжэ, хөмөрөлгүй ажаһууна.

Анда нүхэдэй хойто шэглэл гээшэ - бэе бэээ али болохоор тэдхэлсэн, суртаа амжалта туйлахые эрмэлзэжэ, нүхэсэлөө бэхижүүлэн ябалга болоно. Нүхэрэйнгөө буруу замда орохоһоонь нэргыһэхэ, эндүүтэ ябадал гаргабалнь, тэрэнэйнгээ хойноһоо оролдохо, зүбшөөл үгэхэ, хохидоболнь туһа хүргэхэ, гэр бүлыень үргэхэ хэрэгтэй. Эдэ бүгэдые сахибал, нүхэсэлэнь эрхим хайн, өөһэдтөө жаргалтай ябаха.

Доодо зүгтэй эзэн хүнэй ба хүлхэншын мүртэ табан уялгага үйлэ сахигдаха болоно. Эзэн хүн хүлхэншэндөө хүсэ аргынэ зэргээр хүдэлмэри даалгаха, ажалын салын хүлхэ хайнаар түлэхэ зэргэтэй. Хүлхэншэдэйнгөө үбшөлбэлэнь, хойноһоонь оролдохо, туһалха ёһотой.

Хоморой шухаг эд зөөри хүлхэншэдтээ хубааладаг байбалнь, хайн Хүлхэншэдөө сар соовь амаруулбал, зохистой.

Харин хүлхэншэд мүн лэ табан уялга нарин дүүргэжэ байха болоно. Углоогүүрнэ эзэнһээ эртэжэ бодохо, үдэншэ тэрэнһээ һүүлдэ унтаридаа орохо, Ажаллаа хайн мэдэхэ, үнэншэ сэхэ сэдхэлтэй байха. Эзэнэйнгээ нэрэ хүндые хухалхагүйе али болохоор оролдохо хэрэгтэй. Энэ гуримай сахигдабал, эзэн хүнэй, хүлхэншын хоорондох харилсаан хөмөрөлгүй байжа, тэдэнэрэй дунда эбтэй хайн харилсаан тогтоно.

Буддын суртадаа этигэгшын урда зүгтэй мүртэ гэр бүлэдэнь Буддада этигэһэн сэдхэлэ бодарха ёһотой. Суртадаа орохые эрмэлзэгшэ хүн номшо багшадаа тон хүндэтэйгөөр хандахадаа, бэсын, ама хэлэнэй болон сэдхэлэй үлые дэмбэрэл түгэдээр байха ёһотой болоно. Багшаа хүндэ ямбатайгаар тэрэ утгажа, номнолдонь гүн сэдхэлһээ шүтэхэ, үргэл үргэхэ ёһотой.

Буддын суртал номногшо багша өөрынгөө зүгһөө шабина хайн ойлогжо, муу аашаһаа бэээ холодуулжа, буян хэшэгтэ хургажа, зүб мүрые номножо, сэдхэлэй амгалан тэниглэниие түхөөхэ уялгагай. Тиигэбэл, гэр

бүлын бүхы гэшүүд энэ мүртэ орожо, Буддын суртал дэмжэхэ. Тиигэжэ бүлэдэ баяр жаргалан бадарха.

Зургаан зүг шэглэлдэ зальбарха гээшэ - зургаан зүг тээшэ хохидолһоо зайсахын түлөө хэгдэһэн мүргэл бэшэ. Харин зургаан шэглэлтэ үнэнэй мүр дагажа, дотоодо талаһаа бии болодог хохидолые хориглол гээшэ.

2. Хүн хэнтэй хани нүхэд, хэнтэй дүгэ харилсаатай байхыа хайн мэдэхэ ёһотой.

Хобдог ханаатай, хаймхархан нялуун үгэтэй, хамуу ябадалтай хүнтэй нүхэсэжэ болохогүй.

Хүшэр сагта туһалхые эрмэлзэдэг, өөрыншни баяр баясхалангые, уйдхар гашуудалые хубаалдан, тэдхэлсэн, зүбшөөл үгэдэг, нигүүлсхы уужам сэдхэлтэй хүнөөр ханилха шухала.

Зүб мүрһөө халхагүйешни ходоодоо адаглажа, гүн сэдхэлһээ шамда ханаагаа табиха, бэрхэшээлтэй үедэшни өөрыгөө гамнангүй туһалдаг, нюусыешни абаад ябажа шадаха хүнтэй нүхэсэжэ, тэрээндэ алба хэхэдэ хайн.

Иимэ нүхэрые олохонь бэлэн бэшэ, өөрөө энээнэй зэргэдэ хүрэхые оролдохо хэрэгтэй. Хайн хүн үлые хэшэгтэй үйлэ хэрэгээрээ хажуудахи зонойнгоо нариниин болодог.

3. Эхэ, эсэгынгээ агуу ашые харюулахын бэлэн бэшэ. Зуун жэлдэшые эсэггөө баруун, эхээс зүүн мүр дээрээ үргөөшые бол, агуу ашые харюулажа шадахагүй.

Агуу ашыень харюулахыа ариуны хангалтай дулаахан уһандаа тэвхэ, эсэггөө оруулдаг бай, алтан шэрээдэшые һуулгажа, элдэб хайхан эдээршые тахи, ханаһандаа хүрэгдэхэгүй.

Харин тэдэнэйнгээ Буддын суртадаа этигэжэ, буруу мүрһөө зайлажа, зүб зүргэдэ оробошые, хөмхэй хобдогһоо хөдоржо, сэдхэлһээ баясан, үргэл хэдэг болоболнь, агуу ашаны харюулагдаха аргатай. Үри хүүгэдтэ баясадаг, эхэ, эсэггөө хайханаар үргэдэг гэртэ Будда болон олон бурхадүүд оршоно.

4. Гэр бүлэ дотор хүнүүдэй сэдхэлнүүдэй дүгэ харилсадаг дээрһээ, эбтэй эртэй айл эсэсэрлиг мэтэ гоё хайхан, харин сэдхэлнүүдэй хайн харилсаанай доройтоболнь, хөмөрөл эхилжэ, гэр бүлэ хандаран бутарна.

Тимэ ушарай төхөөлдөө бол, сэдхэлдээ өөрөө ханаагаа табиха, зүб мүртэ орохо хэрэгтэй.

5. Эртэ урда сагта гүн сэдхэлһээ хүзэгэлэнь залуу хүн ажаһуудаг хэн ха. Эсэгынгээ нэһа барахада, тэрэ эхэтгээ үлэбэ. Тэдэнэр бэе бээдээ мөөхэй сэдхэлээр хандажа, ажана тэниглэн ажаһуудаг хэн. Удангүй хүбүүнийн хамга абажа, гурбуулан суг байдаг болобо.

Түрүүшээр эбтэй эетэй, жаргалтай ажаһууба. Нэгтэ өөдөгүйхэн хэрэг дээрэ бэри хадам эхэ хоёр тоосолдобо. Улам саашаа хөмөрлодоон хүжэржэ, хэрэлдээн, арасдаан таһархыа болибо. һүүлэй һүүлдэ хүтшөөдэйн тэсэбэри халажа, гэрһээ гараба.

Хүтшөөдэйн ябаһанай һүүлээр залуу бэри хүбүү түрээбэ. Энээнэйшые удаа залуу бэри хадам эхээ муушалжа, хүтшөөдэйн намайе

гомдохоодог дээрһээ үхибүү түрээдэггүй һэм, ябаһанайн лэ хойно бурхан хүүгэниие үршөөбэ гэжэ үгэ хүүр тарааба.

Энээнинеень хадам эхэнь дуулахадаа, уур сухал болон хашхарба: "Энэ түбидээрэ үнэн үгы. Эхээ үлдэһэн бэридэ бурхан хүүгэниие үршөөдэг юм хаань, хамаг юумэн худал! Иимэ үнэниие үгы болгон усадхаха хэрэгтэй!" - гэжэ хүгшэн хүхирөөд, үхээрийн булаша тээшэ үгэбэ.

Эдэ гүйбүүдыень Бурхан соносоод, хүтшөөдэйн урда бии болобо. Бурхан үгыень анхаралтай шагнаад, хүтшэниие аргадахадань, аргадань яашые орохогүй байба.

Тиихэдэнь Бурхан ингэжэ хэлэбэ: "Тимэ юм хаань, үзэн ядадаг бэринешин үхибүүтэйнь галдахамни. Энээндэмни баярлаха гүш?"

Бурханай эдэ үгэһөө хүтшөөдэй солоохой орожо, өөрынгөө бурууе ойлогжо, нүгэлөө наманшалан, бэриинь, хүүгэнийн ойро хүрэхэгүйе нь гуйба. Хүбүүниинь, залуу бэринь мүн лэ ухаагаа төөриһэнөө мэдэрбэ. Тэдэ хоюулан үхээрийн газарһаа бусажа ябаһан эхээ утган абаба. Тиигэжэ Бурхан хадам эхэ, бэри хоёрые элэрүүлжэ, бүлэдэнь амгалан байдал тэхэриһэн гэхэ.

Хэрбээ үнэн зүбһөө арасагүй болшин, суртал хээээдэ хосорхогүй. Суртал өөрөө үгы болоно бэлтэ, хүнэй үнэн зүбые мартадаг дээрһээ тэрэ орхигдоно.

Хүнүүдэй сэдхэлнүүдэй бэе бэээ харшалбал, аймшагтай хохидол төхөөлдөө. Сэдхэлэй хилбарханшые доройтолого хэсүү бэрхэшээлдэ асарна. Гэр бүлынгоо байдалда энээнһээ хайсахые оролдохо хэрэгтэй.

6. Гэр бүлээ дутамаггүй байлгахын түлөө хүн шоргоолжон, зүгы мэтээр нэтерүүлгээр хүдэлхэ ёһотой гээшэ. Тэрэ бусадта пайдангүй, үргэл хүлээнгүй, өөрөөл ажаллаха ёһотой.

Хүлһээ аджаха олоһон юумээ өөрынши гэжэ тоолоод, гансахан өөрөө эдлэбэл буруу. Олоһон олзоһоо бусад хүнүүдтэ зарим тэдые үгөөд, нүгөө хубиинь хэсүү сагта хэрэглэхээр өөртөө үлөөхэ болоно. Гүрэн түрын, нинтэ зоной аша туһада гү, али Буддын суртадай номнолоо олоһон олзыень үргэдхэхэ болнь, тэрэ баясан урмашаха зэргэтэй.

Энэ түбидэ тон "өөрын" юумэн гэжэ байдаггүй. Хамаг юумэн сагай эрхээр бии болоно. Ши энээнһээнь саг зуурахана эдлэхээс абанаһа. Ушарчиммээ хамар" юумэндэ гамтайгаар хандаха хэрэгтэй.

7. Удоһаа хаанай Сямавати хатаһанай 500 хубсаһа үргэл болгожо Ананда асархадань, тэрэ баяртайгаар тэрэниинь, хүлээн абаба.

Энэниинь хаан мэдэхэдэ, энэ үргэл хөмхэй хобдогһоо боложо, Ананда абажа магадгүй гэжэ ханаад, тэрээндэ ошожо ингэжэ асууба: "Гэгээн түрэлтэ, аяар 500 хубсаһаар юу хэхэ гээшэбни?"

Андаа харюусаба: "Хаан, олон хубарагүүд хуушархан хубсаһагай. Би тэдээндэ шэнэ хубсаһа үгэхэмни", "Хуушан хубсаһыень хайшаны хэхэбни?" - гэжэ хаан асууба. "Хуушархан хубсаһаарнь унтаха дэбисхэр хэхэбди" - гэбэ Ананда. "Хуушан дэбисхэрээ яахабта?" "Тэрээгэрнэ шалаа дэбисхэр хэхэбди". "Шалынгаа хуушан дэбисхэр хайшаны хэхэбта?" "Шалынгаа хуушан дэбисхэрые хүлөө аршаха юумэн болгохо бди". "Хуушан аршуултнай яаха болоноб?" "Хуушан аршуулаа зурууд болгожо талһаада, шабартай худхаабди. Тэрэ шабараараа барилга хэхэдэ, хана бодхоохобди" - гэжэ Ананда хэлэбэ.

Эд бүридэ гамтайгаар хандаха хэрэгтэй. Тэдэнь бүхэниие зүбөөр хэрэглэжэ шадаха шухала. Тиигэжэл саг зуура хэрэглэгдэхээр үгтэһэн "өөрын" бэшэ эдые эдлэхэ хэрэгтэй.

2. ЭХЭНЭР ХҮНЭЙ НАҢАН

1. Дүрбэн шэнжын эхэнэрнүүд байдаг. Нэгэдэхи шэнжэдэ ородог эхэнэрнүүд өөдөгүй юумэһинээ сухалдадаг, өөнтэгшэ, хөмхэй, бусад зоной жаргалтай байхада атаархадаг, үргэл хэхые мэдэдэггүй.

Хоёрдохи шэнжын эхэнэрнүүд - ходо сухалаа хүрэдэг, өөнтэгшэ, хөмхэй зантайшые һаа, бусадта атаархадаггүй, үргэл хэдэг.

Гурбадахи шэнжын эхэнэрнүүд - тэниглэн зантай, уур сухал болодоггүй. Тэдэнэр өөнтэгшэ бэлтэ, хүсэлөө даража шададагыһые һаа, атаархада абтадаг, үргэл хэдэггүй.

Дүрбэдэхи шэнжын эхэнэрнүүд - тэниглэн заруу зантай, хээээдэшые сухалдадаггүй, хүсэлөө бээдээ даража шададаг, хүнүүдтэ атаархые мэдэдэггүй, ходоодо үргэл хэдэг.

2. Хадамда гараһан басаган доро дурсагдагша хургаалнуудые мартаха ёһогүй. Эрэ нүхэрэйнгөө түрэлхидые хүндэлхэ, тэдээндэ албалха зэргэтэй. Нүхэрэйм түрэлхид маанадай хойноһоо ханаагаа табина, хамаг мууһаа аршалха сэдхэлтэй гэхэн бодол түрээжэ, тэдэниие урма дүүрэнээр хүндэлжэ, хээээдэшые туһа хүргэхөөр бэлэн байха шухала.

Нүхэрэймни багша нангин суртал тэрээндэ номноно гэхэн бодолһоо хамганиинь багшяа хүндэлхэ ёһотой болоно. Яахадаб гэхэдэ, сэдхэл һуддын багшяагүйгөөр хүнэй ажаһуухань бэрхэгүй.

Нүхэрэйнгөө хэдэг ажалые ойлогжо, али болохоор туһа хүргэхын тула, хамганиинь номой хэһээл гаража, өөрыгөө дээшэн татажа байха зэргэтэй. Нүхэрэйнгөө ажадаһы, хари хүнэй хүдэлмэридэ хандаһан шэнги байжа болохогүй. *

Нүхэрэйнгөө хүтэлбэри доро хүдэлдэг хүнүүдэй абари зан, ямар юумэндэ дураһай, дурагүйе, арга боломжыг мэдэхэ байбал таатай. Нүхэрэйнгөө алба хэдэг хүнүүдэй ерээбэлнь, урин налгайгаар утгаха хэрэгтэй. Нүхэрэйнгөө оруулан олзодо гамтай байжа, үлүүсэ ехээр өөртөө гаргалжа болохогүй.

3. Үбгэн хамган хоёрой хоорондох харилсаан гансал эбтэй хайн байхын түлөө байгуулагдадаг бэшэ. Гэр байрада суртаа ажаמידардагыһые бэшэ. Үбгэн хамган олоһон хүнүүд бэе бэээ дэмжэлсэн, нангин суртадай ашата хүсөөр сэдхэлээ түгэдээр шэнжэдэ хүргэхэ зэргэтэй.

Булганда жэлнээ бодоһоор эбтэй эетэй үбгэн хамган хоёр нэгтэ Хамагы Илагша ерээд, иимэ үгэнүүдээр Тэрээндэ хандаба: "Хамагы Илагша бидэ бага наһанһаа бэе бээтгээ танилбди. Наһаяа гүнсэхэдөө гэрлэбди. Мүнөө болотор хэмнайшые үрбэхэ, мэхэлхэ гэшые ойндөө оруулаагүй. Хойто наһандаа нинтэ эбтэй суртаа байхые хүсөөбди. Энэ хүсэлэйнгөө бөөлхын түлөө юу хэхэ ёһотой гээшэбди, энэниинь манда хэлэжэ үршөөбгыт?" Тиихэдэнь Хамагы Илагша ингэжэ харюусаба: "Таанад хоюулан нэгэ үзэлдэ хүзэглэхэ ёһотойт. Хэрбээ хоюуландаа нэгэн суртада шүтэбэл, хоюуландаа сэдхэлээ түгэдээр шэнжэдэ хүргэхые оролдобол, хоюуландаа суг үргэл хэбэл, хоюуландаа оюун ухаанда хүртэжэ, хойто наһандаа нэгэн сэдхэлтэй ажаמידархат".

М. БАТОИН буряадшалба. (Үргэлжэлэлынь хожом гараха.)

Соёлой һонин

БАГАНАА ХАТАРХА БЭЛИГТЭЙ

Улаан-Удын Хүүгэдэй болон эдиршүүлэй уран бэлигэй ордоной дэргэдэхи "Вдохновение" гэжэ нэрэтэй балына хатарай ансамблин байгуулагдаһаар 11 жэл үнгэрбэ.

Нёдондо жэл энэ ансамблин 10 жэлэй ойн баярай ёһолол наадан болоо һэн. Спонсорнууд, Улаан-Удын бусад эмхинүүдэй зон ерэжэ, тэдэниие мүнгөөр дэмжээ һэн.

"Вдохновение" ансамбльда элдэб наһанай үхибүүд ябадаг. Буряад, мүнөө үеын, тийхэдэ классическа балына хатарнууд тус ансамблин программада ородог юм.

Тээмэндэ энэ ансамблин үхибүүд Урда-Корей гастрольдо гараа һэн. Тэндэхи хотонуудта ябахандаа, үндэһэн дуунуудаа дуулажа, хатарнуудаа тэдэнэр харуулжа, урма баяртай бусаа һэн.

Энэ ансамбльда эгээл бага наһатай артистнууд ябадаг юм. Дүрбэ хахад наһанһаа /мүнөө табатай болоо/ балына хатарай ансамбльда ябажа эхилһэн Доржик Манзаров хатарха эхэ дуратай юм. Баһал анхан балына хатарай кружошто ябадаг байһан эхынгээ дэмжэлгээр энэ ансамбльда ябадаг болоо һэн.

—Доржигнай намаяа һажлажа, хатарха дуратай. Бишыхан дальбараа шубуудай хатар хатардаг. Тээмэндэ манай телевидениин программаар хатархыень харуулаа,— гэжэ

эхэнь омогорхон хөөрөө һэн.

Үшөө хургуулидашые ороогүй, таба наһатай, гүлмэрхэн артистда үшөө эхэ амжалта хүсөөд, хатар наадаараа эхэ, эсэгээ, бултаниие баясуулжа байгыш даа гэнэбди. Хатаржа эхилһэн эдирартистын зохёохы ажалай харгы арюун сэбэр, буянтай, дэмбэрэлтэй байг лэ гэжэ үреэнэбди.

Б.ОРБОДОЕВА.

ЗУРАГ ДЭЭРЭ: бишыхан хатарһан Доржик Манзаров дальбарагай хатар гүйсэдхэнэ.

ДАЛАТAEВАЙ

фото.

ШЭНЭ ЗҮЖЭГ ТАБИГДАБА

Һаяхан Х.Намсараевай нэрэмжэтэ буряад драмын академическэ театрай тайзан дээрэ В.Шекспирэй "Зунай һүниин зүүдэн" гэжэ нэрэтэй пьесые олондо мэдээжэ режиссер Дэвид Кэплан найруулан табиһан байна. Һонирхолтой үзэгдэлүүдтэй энэ зүжэгтэ олон артистнууд хабаадаа. Энэ зүжэгтөө буулгаһан зурагууд дээрэ эндэ наадаһан артистнуудые харанат.

Бөөгэй рольдо Баяр Дышенов шадамар бэрхээр наадаа. Артистнууд Саяна Цыдыпова /Гермия/, мүн Зоригто Ринчинов /Лизандр/ гэгшэд рольнуудаа гүйсэдхэнэ. Элжэгэнэй рольдо Даши-Цырен Дэшинамжилов, харин Титаниягай рольдо Суранзан Жаргалова гэгшэд наадаба.

ДАЛАТAEВАЙ

фото-зураг.

ИСКУССТВЫН АКАДЕМИ БОЛГОГДОБО

Зүүн Сибириин соёлой болон искусствын академиин ректорээр педагогическа эрдэмэй кандидат, доцент, Буряад Республикын соёлой габьяата хүдэлмэриэлэгшэ Раиса Ивановна Пшеничникова һунагадаба гэшэ. Тэрэ Зүүн Сибириин соёлой институт дүүргэһэнэйгээ удаатүрэлдээдэ хургуулидаа 25 жэлэй туршада хүдэлхэдөө, тэрэнэйнь 15-ые проректорээр, гадна һүүлэй 5 жэлэй туршада түрүүшын проректорээр хүдэлөө.

Хэдэн часай туршада Р. И. Пшеничниковатай хөөрэлдэхэдөө, тэрэнэй дээрэлхүүгүй даруу зангыг абһаар лэ гухайлаар байна. Энэ зангынь хадаа тэрэнэй ёһотой соёл болбосоролтой хүн байһые гэршэлэнэ.

Дээдэ хургуулиин ректор болоһон эхэнэрнай даруу зөөлөн хоолойтой, сэбэр сагаан сэдхэлтэй, хүнэй этигэмэ харасатай, мийдэ гэнэн энээбхилэлтэй хүн байна гэжэ хараһаар лэ адаглааб. Үнгэрһэн 25 жэлэй туршада тэрэ багшалха зуураа, баян дүй дүршэлтэй, эрдэм мэдэсэтэй болоһон байна. Мүнөө үедэ Р. И. Пшеничникова "Заншалта үндэһэн соёл ба соёлой

хүжэлгын асуудалнууд" гэнэн төмөр докторой диссертаци бэшээд байһанай.

—Мүнөө үедэ академиинтай багшанарш бүридэл ямар гэршэб?

—Нэг түрүүн оюутад-тухай хэлэхэ болоо һаа, очноор 1200 хүн һурана, заочноор 2000 хүн һурадаг. Манда арбаад үндэһэ яһатан, тэрэ тоодо, хитадууд, вьетнамдууд, монголнууд, ахадууд, тувинцууд гэхэ мэтэ оин. Институтда 246 багшанар, тэдэнэй 16-пиинь профессорнууд, докторнууд, 42 доцент, кандидатнууд тоологдонэ. Мүнөө үедэ манай институтдай багшанар В. В. Гапоненко, С. А. Езова, Н. Д. Хосомоев, Н. Б. Данишева, Е. Н. Буурлова, А. В. Шулунова гэгшэд эрдэмэй докторой диссертаци бэшэнэ.

Мүн бидэндэ Буряад Республикын эрдэм һуралсалай, эрдэмэй, соёлой габьяата хүдэлмэриэлэгшэд, Буряад Республикын габьяата артистнар, хамта дээрээ 36 хүн багшална. Тэдэнэй тоодо ССРСР-эй арадай артистка Галина Шойдаева профессорэй үүргэ дүүргэжэ, багшаладаг юм. Мүн Россия Федерациин дээдэ хургуулинуудай академиин

гэлиүүн-корреспондентһаар Найдякова, Г. Н. Балханов гэгшэд оюутадта ном заадаг.

—Мүнөө үедэ сагай эрдэм тааруулагдаһан мэргэжэлүүд бии боложо гэршэ. Тэрэ талаар тандэ мэргэжэл шудална гэшэбди?

—Манай академийн факультет, 23 кафедра, Тэндэ нэгэ мэргэжэлүүдэй тухай нэгдэнхэй автоматизирдэ түхээрэлгэнүүдэй тухай мутай шэнжэлэгшэ-түхээр мутай шэнжэлэгшэ-түхээр аяншалта эмхидхэхэ менежер, социально-амаралгын ябуулгыг эмхидхэ, социально соёлой та асуудалнуудай экономика, хууль, библиотек, социальна психология библиотекарь-библиотек нотал ороноо шэнжэлэгшэ мэтэ болоно.

—Тийгээжэ манай институт ректорат бүхы талаар шэнжэлэхэ хэжэ, сагай хүнжэһын тула академи гэжэ шийдэбди.

—Шэнэ ажалдатнай хүсөө!

С. БАЦ

ТОБШОХОНООР...

Эдэ үдэрнүүдтэ Одессэһээ ерэһэн "Арлекин" гэжэ нэрэтэй цирк-зоопаркын артистнууд Улаан-Үдэдэ бэлиг шадабаряа харуулжа, хүн зоние баясуулба. Ехэшүүлэй билет 8, харин үхибүүдэй билет 6 мянгата байгаа. Циркын һонин-һонин үзэгдэлнүүд, хургагдаһан амитадай наадан хүнүүдэй һонирхол татаа.

Һаяхан олондо мэдээжэ "Лотос" гэнэн Зүүн зүгэй хатарай ансамблинхид аяар холын Италида болохо хатар, дуунай фестивалда ошобо. "Лотосой" бүридэлдэ дуушад Хажидма Аюржанаева, Туяна Холбоева, Валентина Дамбуева гэгшэд орожо, уран бэлигээ харуулжа байна.

Тийхэдэ Түнхэнэй аймагай "Хэлгэргэ" гэнэн ансамбльда хабаадагшад аймагайнгаа, нютагайнгаа мүнгэ зөөрээр хашаһанай аша туһаар аяар холын Испани зоринхой. Урданай дуунуудые, ёхор яһала бэрхээр гүйсэдхэдэг хэнгэргынхид һара соо гастрольдо байха юм.

Улаан-Удын захиргаанай

соёлой таһагай дэргэдэхи "Тоонто" гэнэн арадай фольклорно ансамбль "Интурист" гэдэг АО-той /директорынь Р.Д.Малцагаева/ нягта харилсаа холбоо тогтоонхой. Зунай үедэ харин ороннуудаа урилгаар, пугевкоор Буряад оронтой танилсахаяа ерэһэн аяншалагшадай анхаралда түрэл арадайнгаадуу, хатарые тоонтынхид дурдахдаг юм. Һаяхан американ айлшадта концерт-наадаа харуулжа, урданай ёхор наадатай, дуунуудтай үндэһэн хубсаһа хунартай танилсуулба.

Зунай үедэ залуушууд мэдээжэ болоһон композиторнууд, Хэжэнгэһээ урган гараһан Баяр Батодоржиев, Цырен Шойжинимаев гэгшэдэй хабаадалгатай, тэдэнэй хүтэлбэрилдэг бүлэг артистнууд хүдөө нютагуудаар ябажа, концерт-наада харуулна. Тийгээжэ шэнэ дуунуудтаяа, шэнэ программатаяа хүдөөгэй зоние энэ бүлэгэй танилсуулжа байһаниинь һайшаалтай.

Б. ДОРЖИЕВА.

"БУРЯАД ҮНЭНДЭ" БЭШЭГДЭНЭНЭЙ ҺҮҮЛЭЭР

УЛАМЖАЛАН ХЭЛЭХЭ ҮГЭ

Ирмийн 19-нэй номерто Михаил Гылыковэй бэшэһэн "Дүүен 40 жэл" гэжэ һонирхолтой дурсалга уншаабди. "Бди" олоной зүгһөө хэлэһэн болоноб. Хэжэнгын 1-дэхи дунда үеһе 1955 ондо дүүргэжэ гараһан хүнүүд тухай тэндэ бэлгэдэе. Ерэхээрээ тэндэ һураһан, тэдэниие таниха хүнүүд М. Гылыковэй бэшэһэнээр һонирхоһон байха. Тэдэнэй тоодо биһые...

Һургуулиин 1955 оной выпускые доогуур классархин һайн танидаг һэмди. Бидэ 8-дахи класса һуража ябаабди. Ород хоёр лэ 8-дахи класс байгаабди. Харин тиихэдэмнай тэдэ байн - а, б, в гэхэн классууд байгаа. Тэдэнэй түхэрэи 5-аар Рая Занданова Инна Шалтыкова хоёрые дахажа ябажа хараһаа һанаһаб. Жаахан бэстэй аад, шодэндөө шэлтэй Рая басыны харахада, ямар нэгэ юумэн тухай бодолгого боложо бэлгэдэе. Түбһэн юумэндэ анхаралаа тогтоожо һамаархагүй, үсэд шэнги байгша һэн. Хай, тэрэ ном һудар, хэшээлнүүд тухай гүнзэггээр бодомжолон ябадаг байгаа даа. "Рая Занданова бэлгэдэе" гэжэ үхибүүд хэлсэгшэ һэн. Толгойгоо һайнаар хургуулиин алтан медалист боложо, һургуулиингаа түүхын шэнгэ нээһэн адартай юм.

Эр гурбан класс хуул хүтэлбэрилэгшэдтэй һэн ааб даа. Залуухан, бэлгэдэе багша Хандама Балдановна Балданова математика зааха. Эр гурбагаяа адли шахуу болошонхой энээлдэжэ, хүхижэ ябагша. Ушөө нэгэ классайн хүтэлбэрилэгшэ Александр Семенович басын хургуулида физкультура заадаг байгаа. Одоо жэгтэй гэжэ, "одоо гоёхон" багша һэн даа. Үхибүүд тэрэндэ суранзан таталдааг бэлэй.

Эр гурбан классай (илаһагаяа хоёр буряадайн тээ һаам, алдуу бэлгэдэе гэжэ) эбтэй сэтэй гэгшэни эли байгша бэлэй. Бидэ бэлгэдэе боложо, һургуулиингаа "вечертэ" (субботын үдэшэдэ) бэлгэдэе хубсаһаа үмдөөд, вечертэ ошоходоо, аха классуудайнгаа бэлгэдэе (басагад, хүбүүдые) һайшаажа, хэниинь хэнтэй нүхэсэдэг бэлгэдэе (хургуулидаг), хэи басаганиинь, хэи хүбүүниинь эгээл зохидхон бэ бэлгэдэе агааладаг бэлэйбди даа. Харин тэдэи маанадые жааханууд тухай бэлгэдэе. Тиихэдэни бидэ тэдэнэй хамагыны мэдэнхэй бэлэйбди.

Тэдэ басагад, хүбүүднай - 1955 ондо дүүргэгшэд - мүнөө 40 жэлдэ ой гэмдэглэжэ, Хэжэнгэдэ болон Улаан-Үдэдэ уулзажа, үгшэе үнгэрэбэ. Тэрэ жэлдэ дүүргэгшэд олон хадаа хубааритай, үгшэе, хүхижэдыше һайн байна. Хэжэнгэдэ сутларжа хүхэе. Мүнөө нэгэ бүлэгынь июлиин 20-до Улаан-Үдэдэ сутларжа, одоо үгшэе һөө сэдхэлээ ханажа тараа. Михаил Норбевич Надежда Буяная Гылыковтэн энэ удаа нүхэдөө гэртээ уриһан байна.

Энэһэнээр урда тээ, 1975 ондо эдэнэрэй ээлжээтэ уулзалга болоһон байгаа. Тиихэдэ абхуулан дүрэ зурагуудынь, гар бэшэгүүдэ бэлгэдэе мүнөө ямар һонин байгаабдаа? Тэрэ гэхээр үнгэрһэн бэлгэдэе тус бүриинь ажабайдалда ямар ехэ хубилалтанууд болоо бэлгэдэе? Нэрэ солд, габьяанууд нэмэхэһээ гадна, аша эзэнэршые бэлгэдэе болошоо. Жэшээлэхэдэ, 10-дахи "б" классые дүүргэһэн Мижит-Доржо Митыпов Россин физическэ культурын габьяата үгшэе эрхэлгэһэн нэрэ зэргэдэ энэ уулзалгын урда тээхэнэ хүртэһэн байгаа. Андрей Жамьяндабаевшые нимэ нэрэ зэргэтэй гүб даа. Энэ үгшэе бэрхэ багшанарые тоолохо болоо һаа, урдань орохоор бэлгэдэе хаш.

Эгээл холоһоо уулзалгада зорюута ерэнэниинь Галина Цыденжалова (мүнөө Дорджиева) болоо. Түрэл шотагһаа холо хургуулаа нүхэрөө сугтаа һураһан нүхэдынь Улаан-Үдэдэшые, Хэжэнгэдэшые тон халуулаар угтажа абаба.

Хэжэнгын 1-дэхи дунда һургуули 1955 ондо дүүргэһэн басагад мүнөө бараанда һананайнгаа амаралтада гараһайшые һаа, олонхын тээ хэдэжэ ябана. "Эршүүлын 1996 онһоо һубарихабди даа" гэдэ Михаил Норбевич мнһэрнэ һэн.

Түрэл һургуулиа дүүргэһээр дүүрэн 40 жэлэйнгээ оие зунай эгээл һайн сагта угтагша "дахин уулзатаргаа баяртай" гэдэһээр, гэр тарабал даа. Эдэнэрэй түрэл һургуулиингаа түүхэдэ оруулан бэлгэдэе горитон юм.

В. ТОКТОХОЕВА.

Түрэл ороной түүхэһээ

АМИДХЛАШЫН эхинһээ захидаг Хойто-Агын голдо али олон голнууд урда хойто бэеһээ шудхана гээшэб? Тиимһээл ган гасуурта хатаагүй голнууд ха юм. Тэдэ олон голнуудай хоёрын Зүүн-Баруун Хэрэгүүд болоно, хадануудайн үндэр гээшэнь! Ой модоор баян Бэлшэртээ Даша-Балбар обоотой үдэи һайхан шотаг Хэрэг гээшэ. Эгээл эндэ буусатай Буянай Бодисо 1870 онһоо 1930 он болотор ажаһууһан намтартай. Буян Буянга хоёр аха дүү һэн гэхэ.

Нютагтаа Бодисо баабай гэжэ алдарнаһан гэдэг. Хара шарайтай, хүнһөө нилээд үндэр, һанан соогоо хара ажал хэһэн,

хорогүй сагаан сэдхэлтэй, боро, шэрхи гэгшэни аргагүй, хүсэ шадалаар хэдэн хүнтэй гэгшэни, эдихэдэшые хэдэн хүнөөр сасуула һэн гэдэ хойто-агынхид хөөрэлдэгшэ бэлэй.

1. ЭМНИГ АЗАРГА Хойто-агынхид арынгаа ородуудаар танил тала, Гутай Дархан гэдэ лэ гүйлгэдэжэл, мяха талхаяа андалдажал байһан юм. Бодисо баабай улаанай мори хүтэлжэ, хойшоол онохоодоо, заал һаа соо эмниг 4-5 һананай азарга адууһа асардаг заншалтай һэн гэхэ.

Тиигээд тэрэнэ модон голтой томоһог тэргынгээ урдахи хахад дээрэнэ һургаагуудые жэрылгэн хүлээд, ори гансаараа эмниг азарга тэргэдэ орулдаг, дэбхэрүүлһэн, собхорувһан юумэн урагнаһаа Агын голой яати бодог соо һургажа үнхэдэг һэн гэдэ хөөрэлдэг юм.

Үдэнһэлэн бусахадаа, нилээд номгорһон, шабхарһан, амаа мэдэхэ болонхой азаргань бусадаг һэн ха. Ганса энэ бэшэ, заал һаа, һанаяа хүсэгшэни азарга адууһа һургадаг гуригтай һэн гэгсэдэг.

2. ЗЭД БАЛТА Нэгэтэ улаан зун дунда урда бэеын айлануудай хонид хяа һүржэ, үхэжэ байна гэдэ сахилгаан түргэн тунхаг тараба ха. Бодисо баабай тэргэдэ мориёо оруулаһар, урда бэе гаража, хоёр тарган үхэһэн хонидые асараад, арһынь хууламсаараа, томо дэдьбэн тоого тулга дээрэ тодхожо, томо томоор шаһаба ха.

Мяханшые тоһо дэбшэн бусалба гэнэ. Тээ бусалһан хойнонь томо зэд балта галда хэжэ улайлааг, шуршаганатар тогон соогоо хэдэ худхана ха. Хэды тиигэжэ даотһан мяхаяа, тэһнэ соо хэжэ, бултадаа эдэ бэлэйбди. Би багшага ябааб, үбдоошыегүй, яагааншыегүй һэмди, садаһанаа мартагнагүйб гэжэ Урда-Агын түмэршэ дархан Цыренжабай Цыбэндоржи

хоороо һэн.

Бодисо баабайн тээ хойнонь—баруун бээдэ—тоонготой байһан юм, мүнөө намар 84 хүржэ аялаа һэн. Энээгээр бодомжолходо, үбшэнэй хорхой улаан зэд алаха гэдэг үнэн байжа болоно.

3. МААШУУГАЙ АРЫН ХУУЛАМАГАЙ

Зүүн-Хэрэгтэй баруун бээдэ урданай булгата, түмэршэ дархан Бадмын Цыренжабай дабтажа хэһэн, хурсашые, томошые хүхэ Бодисо баабайда байгаа. Тэрэнэ ута гэгшын

унтарһан зуухын хажууда, Долоон тамгын дэдьбэн тогоон соо загсаһан шүлэн сайража, галай хажууда мяхынь эдээд обоолһон хониной сагаан яһанууд байба ха. Уулзаха һанаатай харанхы отогой үүдээр шагаахадань, нобшо соо хурхирха абяан бии, ооголо, һүхиршые уриггүй байба. Хүбүүн гайхашын ехээр гайхаад, сагаан яһануудые эблүүлэн үзэхэдэнь, хүсэд хониной болоһон гэдэг.

Урмаяа хухарһан хүбүүн бушуу мориңдоо мордожо, улаан наранаар урилдан, Урда-

Буянай Бодисо

эшэтэй, ехэ мүлижэ гоёогоошыегүй һэн ха. Тэрэ хүхэе бүлүүдэжэ хурсадхаад, Малцуугай арын хуулмагай-шэнһэ асархамни гэжэ хоёр сар шаргада оруулаад, үбэлэй үүр хираанаар хойшоолхо юм гэнэ.

Малшуу гэшэ Хэрэгтэй дабаанай баруун хажуу ха юм. Орбонгоороо унаһан шэнһэ орбонтойнь, үгы һаа, хуулмагай—шэнһэ отолжо, ашаад, үдэшэ шааюулан зүдхүүлжэ, сар унаа, оороошые сэн бүи болоһон буудаг һэн гэгсэдэг.

Тиигээд удангүй энэниешни зада бута сохижорхихомни гэдэ үзүүрһэнь эхилээд, нээрээл, зомгоол болгодог хүн байһан.

4. ХОНОГ СОО ХОНИН ЭДИГДЭБЭ

Урда-Агын Наран-Туяа буусатай, Хан Гарууди шаңдамани эндэмэни үндэгшэ дараад һууна гэгшэн домогтой, хоёр хажуудаа даһин түхэлтэй хурса хуңуугтай, гол дундаа бэе болоһон үндэртэй хабсагайн эбэртэ, Тумаа ноён хорёод онуудаар ажаһууһан, малайнгаа тоогоор, зоори зөөшоороо хогуур сурхаһан гэшэ. Тумаа ноён хоёр хүбүүгэй, тэдэнь Цыренжаб Самбуу хоёр байгаа.

Нэгэтэ Тумаа ноён Хойто-Агаар ябажа, олон малайнгаа үбһэ сабуулаха хэлсэе зоноор хээд, бусаһан хойноо, арбан зургаатай хүбүүгээрээ нэгэ барагхан хониной мяха ганзагагуулаад, Хойто-Агаар ябаад ерэ, үбһэнэд хэр хүдэлжэ байһаб шалгаарай, энэниие Хэрэгтэй адагта Буянай Бодисодо үбһэнэй хоол болгожо үгэхэн гэгшэн даабари үгоод, эсэгшэнь үлээб ха. Эсэгшын хэлэгшээр ганса отогтой Бодисодо оложо, мяхаяа үгоод, хэлэгшэ голнуудаарнь гүйлгэжэ үнхөөд, хойто үдэрын мур һургоо үнөөхи Бодисодоо хүрэгшэ гэхэ.

Отогтонь ерэхэдэнь,

Агаяа ороһон хаш. Эсэгэдэ хэлсэгшэн зонтнай хэмгүй шаңгаар хүдэлжэл байна, ямар юумэндээ мяха эльгээгээ гээшэбта? Бултынь эдижэрхөөд, балгаанайнгаа оборто хурхиржа хэбтэнэл гэхэдэнь, тэрэшни Буянай Бодисо гэшэ, хэһээшые ехэ үбһэ тэрэшни сабшажа үгэхэ, ээлжээтэ эрьсэндэ хүрөөрэй даа гээ һэн ха.

Мүн лэ хэды хонһон хойно, эрьжэ ерэхэдэ, Хэрэгтэй адагтай ногоон нэбшын унашоод байһал, һүни, үдэр илгаагүй сабшадаг юм гэгсэнэл, хажуурын хэдынэй гээшэб? гэжэ ехэ һонирхоо һэн гэдэг. Буянай Бодисо гухай түүхэнүүд үшөө олон байха даа.

Буянай хүбүүдһээ гараһан, үдэһэн эршүүд, эхэнэрнүүдые нилээд олон, багсаалхада, зуу гараһа янзатай. Зүгтөө Бодисын хүбүүн Дамбиин 1909 оной байгаа. Эсэгын дайнда эрлэхэгээр унаа. Дамбиин Балжинима, Данишима, хэды басагад байна. Балжинима багша мэртгэлтэй, аяар Агада училищида һуража ябахаддаа, хоёр пүүдэй гирь үроһон гараараа хорин таба дахин үргэжэ, училищидин абарга болобо гэдэ дуудһан юм. Мүнөө амаралтада гараһай. Сахиуртадаа үнэр олон болонхой ажаһууца.

Даншанима дүүнэ һула зоной тоодо орохогүй байха. Дураяа хүроод хүдэлбэл, гүндүүхэн эрэ гээшэ. "Эдээнэйи үүлтэр имэ" гэдэ аха зоной хөөрэлдэхыень баһал дуулаһан, шадалайнгаа зэргээр гасаалад туриһан лэ байхабди. Аха зоноо һажаадаг ёһо хайшаа ошобо гээшэб? Тээд яахабши. Эдэ ёһотойл ашанарынь, үри һадаһануудынь Ага найман эсэгээр тараан, утаа бүхэлэн ябана даа.

Б.ШАГДАРОВ.

Элдэб һонинууд

ГАЗАР ДЭЭРЭ БҮХЫДӨӨ ЭДИН ХҮН АЖАЛ УУГААБ?

Газар дээрэ хүнэй бии олоһонһоо хойно дүн хамта элдэб 100 миллиард тухай элдэб ажаһуутаа гэдэ эрдэмтэд элдэб гарганһан. Тиихэдэ элдэб пирамидануудай элдэб долоо байхада (4 мянга гэхэ жэлэй саада гээ), дэлхэй дээрэ (50 миллиард хүн (мүнөө 60 миллиард) туслодоно!) манай ээрын эхиндэ 200 миллион болоһон байна. XIX зуун жэлэй түрүүшын хахадта дэлхэйн хүн зоной тоо миллиард гараһан, харин XX зуун жэлдэ энэ тоо гурба дахинаар ехэ болоһон байна.

НЭГЭ ХҮНДЭ ХЭДЫ МОДОН ХЭРЭГТЭЙ?

Мүнөө үеын обществодо ажаһуудаг хүнэй һанан соо дундуур хэмжээнэй 400-гаад

модон хэрэглэгдэхэ байна гэдэ нэгэ америк эрдэмтэ тоолон тодорхойло.

Энэ модон хадаа ганса мебель бүтээлгэдэ болон гэр байра барилгада бэшэ, мүн зуруул, саарһан болон бусад жэжэ-божо хэрэглэмжэд гарадаг байна.

ГАЗАР МААТАДАГ МЭЛХЭЙ

Гүнгэги нүхэ малгадаг гофер гэжэ мэлхэй Хойто-Америкэдэ

оин. Тэрэнэй малгаһан нүхэнүүд 10 метр хүрэтэр ута байдаг юм.

Гофер мэлхэйн малгаһан нүхэнүүд үзүүр тээшээ үргэдэжэ, "таһалга" шэнги болодог. Тэндэнь гофертой хамта бүхэли "зоонарк": енодууд, туулайнууд, баханууд болон үхэр хулганууд байрладаг юм. Заримдаа могойшые дайрададаг.

А Л Ъ Б А Т Р О С О Й АЯНШАЛГА

Француз эрдэмтэд аялһалжа ябаһан альбатросые 1989 ондо баярад, дээрэн хэмэл одоор дохёо үгэжэ байдаг радиомаяк бүхэлжэрхихэн байгаа. Шубуун 33 үдэрэй турша соо 15200 километр ниндээ. Эгээл ехэ скоростынь часай 81 километр болоһон байна.

(Элдэб журналһаа суглуулагдаа).

АГУУ ИЛАЛТЫН 50 ЖЭЛ

ДАЙНАЙ ВЕТЕРАН УРМА БАЯРТАЙ

Дайнай ветеран Дамба Жалсанович Дамбиев манай Хэжэнгэ тосхондо ажагуудаг юм. Энэ хүн Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнда немец фашистнуудыг илаха хэрэгт хубитаяа оруулхан гэшэ. Дамба Жалсанович дайнтаа инвалид болоод ерэншье наа, түрэл ажахыдаа ехэ амжалтайгаар ажаллахан юм.

Дамба Дамбиев 1924 ондо Хэжэнгэ тосхондо түрэн намтартай. Дайнай урда тээ "Ленинэй зам" колхоздо хүдэлхэн юм. 1942 ондо дайнда мордоходо, Шэтэ хотодо младша командирнуудыг бэлдэдэг полковой хургуулида эльгээгдэн байна. Эндэ 11 харын турша соо хургуули гаража, младша сержант гэхэн нэрэ зэргэтэй болоод, Нэршүү хотодо байхан стрелково 1032-дохи полкдо эльгээгдэбэ. Тэндэ отделинин командир болоо хэн.

—1943 оной үбэл бидэниие эшелонор Челябинска можын Чиверкулы гэдэг станци асараа бэлэй. Тэндэ бэлдэлгын стрелково 24-дэхи запасной полкдо залуу сэргэшэдые дайшалхы дүй дүршэдэ хургадаг байгаади. Тус полкын дэргэдэ гурбан выпуск бэлдэдэ байтарнай, удаадахи бүлэг сэргэшэдээр намайе 1-дэхи Белорусска фронт эльгээгэ хэн. Сэрэгэй шэнэ нэмэлтэ хүсэн болгон, 5-дахи армин (командагшань генерал-полковник Берзарин—хүүдэ Берлинэй түрүүшын совет комедант байхан), гвардискэ стрелково 94-дэхи дивизини (полковник Честацкий), стрелково 88-дахи полкын бүридэдэ бидэниие оруудаа бэлэй. Тус полкын командир подполковник Берлинский байгаа. Командирнай

полкынгоо журам ехэ хайн сахидаг хүн хэн,— гэжэ Дамба Жалсанович дурсан хөөрэнэ.

Манай нютагай хүбүүн Ковель хото эзэлхын түлөө шанга байдаанда полкынгоо хабаадажа байха үедэ взводой командирай туһалагшаар табигдаа хэн. Взводойн командир лейтенант Зурбачев, ротын командир капитан Сметанин гэгшэд байгаа.

Ковель хото шадар Дамба Жалсанович взводтоёо хамта нилээд олон фашистнуудыг халгаан юм. Ковель абаһанай удаа Баруун Украина ба Польшо сүлөөлхын түлөө ехэ-ехэ добтолгонуудай болоходо, манай хүбүүн урдуур лэ ябадаг байгаа.

—Фронтдо элдэб янзын гашуудалшые, баярайшые үзэгдэлүүд дайрадаг хэн ааб даа. Байдаанда дилээ наа, ехэ гэгшээр хүхидэг бэлэйди. Харин дилдээд, олон нүхэдөө, сэргэшэдэ алдаад байхадаа, сэдхэл соомнай гашуудалшые байдаг хэн,— гэжэ Дамба Жалсанович ханаата болоно.

1945 оной январин 15-да үргэн ехэ Пилцир мүнэнэй эрьдэ хүндөөр шархатаһан юм. Амиды үлхэншын гайхалтай гэхээр. Взводтоёо нүгөө эрьдэ гарахата маржа ябатарны, фашистнууд пулемет, автоматуудаар тэдэн руу буудаба. Автомадай номон Дамба Жалсановичай хүзүү руу тудашоо. Шуһаа ехээр адхаржа, амиды үүрхэн хэлсээтэй болоһон юм. Нүхэдын Дамбаяа нүгөөдэ эрьдэ гаргажа, санитарнуудта туһаажа үлхэн байха.

Брест, Тамбов хотонуудай госпитальнуудта арай гэжэ амидыраа хэн.

1945 оной июль болотор аргалууланайнгаа хүүлээр сэргэшэ табигдажа, Дамба

Жалсанович Дамбиев гэртэ бусаһан юм. Хүзүүндэнь ехэ хорьбо мүнөөшье харагдадаг, минын түгдэрхэйн шархын 2 хорьбо баһал бэсдэнь үлхэнэй.

Гэртэ бусамсаараа, түрэл колхоздоо ажаллажа эхилээ хэн. Хүүдэнь Хэжэнгын совхоздо бригадираар, луговоодоор хүдэлхэн байха. Хаанашье ажал хэхэдэ, Дамба Жалсанович фронтдо ябаһандаа, хүдэлмэридөө ехэ оролдосотойгоор, ханамжатайгаар хандадаг байхан.

Дайшалхы габьяаень гэршэлхэн Эсэгэ ороноо хамгаалгын дайнай II шатын орден ба олон медальнууд ехэ хайндэрнүүдтэ үбсүүдэнь ялардагаа.

Дамба Жалсанович далан наһанай дабаае ахижа гараа, ухаанинь хурса һонор заңдаа. Наһатай болобошье, Эсэгэ ороноо сугтаа хамгаалхан олон тоото нүхэдэйнгөө, командирнуудайнгаа нэрэ, обогынь тодоор ханана.

Хэжэнгын аймагай захиргаанай хүн зоние социальна талаһаа хамгаалгын таһар Дамба Жалсанович Дамбиевые Агуу Илалтын алтан ойгоор амаршалжа, энхэ элүүрье, амар амгалан байдал, бэеын элүүр энхье хүсөөд, 1995 ондо "Буряад үнэн" газетэ түлбэриггүйгөөр захижа, бэлэг болгон барюулба. Дайнай ветеран энээндэнь урма баяртай.

Бидэ, Хэжэнгын хизаар ороноо шэнжэлэлгын бүлгэмэй гэгшүүд Гвибал Зоригуевич Бальжиров хүтэлбэригшэтэе хамта Дамба Жалсанович Дамбиевэй гэрэнь оножо, энэ хоороо бэншэе ябаа хэмди.

**И. БАДМАЕВА,
Д. ЦЫРЕНДОРЖИЕВА.**
Хэжэнгын 2-дохи хургуулин
хурагшад.

Шатарай булан

Улаан-Үдэ хотын Пионернүүдэй ордондохи Александр Михайлович Игумновай хүтэлбэригдэг шатарай кружогто ерэхэдэе, Бата Мункоев 6-дахи класста хуража ябаа. Тэрэ гэхэн сарһаа хойшо таби гаран жэл үнгэршоо.

Гэбшье Буряад оронойнай эгээл үндэр наһатай шатаршадтай тоодо хүдөө ажахын эрдэмэй кандидат, Буряадай гүрэнэй хүдөө ажахын академин доцент Бата Очирович Мункоевой нэрэ дурдагдахаһаа гадна, мүнөөшье тэрэ энэ урданай сээшүүдэй наадаар республика дотороо түрүү хууринуудыг эзэлхээр.

1993 ондо республикын кубогта хүртэхын түлөө наадахадаа, 12 очко абажа, залуу,

ЗАЛУУГАЙНЬ ЗАЛИ БУУРААГҮЙ

бэрхэ шатаршан, спортын мастерта кандидат Валентин Захаровтай нэгдэхэ-хоёрдохи хууринуудыг хубаадаа бэлэй.

Энэл жэлдэ городой түрүү хуури эзэлхын түлөө мурьсоондэ чемпион, республикын мурьсоондэ хоёрдохи хуури эзэлжэ, Россин мурьсоонүүдтэ хабаадаха эрхэ олоо бэлэй.

Шатарай талаар аха түрүү, олон жэлдэ АВРЗ-гэй ахамад бухгалтерар хүдэлхэн Спиридон Мустафович Могордоев, спортын мастерта кандидат Владимир Клочко /1-дэхи рангын капитан, мүнөө Владивостогто ажаһууна/, Александр Воробьев /кинорежиссер, Екатеринбургда ажаһууна/ гэгшэдэй хурагшань гээшэ гэжэ Б.Мункоев өөрыгөө тоолодог.

1950 ондо Совет Армин эргэдэ татагдахадаа, Дайрен хотодо /Хитадай Арадай Республика/ албая хэлхэн юм.

Улан сэргэхидэй командын ямар нэгэн шалтагаанаар шатарай мурьсоондэ эльгээгдээгүй ушарһаа батальной командир Гулин оорын команда бүридхэхэдөө, Б.Мункоевые оруулаһан байгаа. Тэрэ мурьсоонэй урда тээ нэгэн доро олон хюлгэ дээрэ наадаһан подполковнигыг бэлэхэнээр шүүжэ, залуу солдат дээдэ шатын сэргэй ноёной анхарал татаһан байгаа. Мурьсоонэй удаа "армин штабта абаха" гэхэн нэрлэгдэн батальной командир, майор Гулин сэргүсэни, бага командирнуудыг бэлдэхэ полкын хургуулида эльгээжэ, Корейн дайнда хабаадалсаха хубида Бата Мункоев хүртөө. Тэндэ шатар тухай наанаалха арга хаана байхаб даа.

1959 ондо Буряадай хүдөө ажахын институт түгээхэнэй удаа 5 жэлдэ үйлдбэридэ хүдэлжэ, дүй дүршэлтэй боложо, 1964 ондо түрэл институудаа бусажа, багшалажа эхилхэн сарһаал шатараар, мүн ажалдаа бодото амжалта туйлажа эхилээ гэбэл, ехэ адуу болохогүй.

Москватай Тимирязевай

нэрэмжэтэ хүдөө ажахан академид аспирантура дүүрэн Мал тэжээхэ арга дүршэл хургадаг кафедрые эрхилхэн гурбан болзрто хүдэлөө.

Ташкент хотодо шатар бүхэсоюзна фестивалда наана туйлажа, 1981 ондо спортын мастерта кандидат болоо.

Бата Очирович Горький хотодо үнгэргэгдэн СССР арадуудай хоёрдохи спартакиадын түгээхэн наадаанда, мүн Улаан-Үдэ, Улаан Баатар хотонуудай дэхи болоһон мурьсоонүүдтэ дахин амжалтатай хабара габьяатай, Буряад Республикын түрүү хуури эзэлхын түрүү мурьсоонүүдтэ оло дахин хабаадахадаа, ветеранууд дунда хоёр дахин чемпион /1991-1992 онууд/ болоһон юм.

Үнгэрэгшэ Благоевченск хотодо наана Сибирь болон Алас-Дунда хүдөө ажахын дээрэ хургуулинуудай хоорондо зонин мурьсоондэ Буряад хүдөө ажахын институтын тиимэл хадань Бата Очирович нэгдэхэ хуури эзэлхэн юм.

—Шатар—түхэлөөр наадан, удхаараа искусство шэнжээрэ эрдэм ухаан гэжэ гэжэ Тигран Петросян хэлэй байдаг. Дэлхэйн чемпион агууехэ шатаршанай хэлэлтэ тиимэл хадань Бата Очирович шатарта сухаришагүй дурлажа, сулал амжалта туйлажа, шадабари дүршэл нэмээхээр, залуушуудтай адли тэмсэхээр лэ, сог залуу бадараажа ябана бэшэ гү?

Т. ЛАМБЕВ
ЗУРАГ ДЭЭРЭ: Б.Мункоев
Авторай фото

Буряад Республикын Дээдэй Арбитражна Сүүдэй Түрүүлшэ **БОРИС БАДМАЕВИЧ ЭРДЫНИЕВЭЙ** сарһаа урид наһа баратай ушараар Буряад Республикын Арадай Хурал гэр бүлдэнь түрэлхидтэнь, дүгын хүнүүдтэ гүнзгэ шаналал гашуудаг мэдүүлнэ.

СПОРТ

ТОБШОХОНООР

ХҮНГЭН АТЛЕТИКЭ. Зүүн Сибириин технологическа университетэй оюутан, уласхоорондын классай спортын мастер Анастасия Данчинова Франци болон Италида коммерцкэ мурьсоонүүдтэ хабаадажа байна. Францида 20 километрэй зайда уридахадаа, бултанһаа хурдан сүлхэ байжа, илалта туйлаба. Хүүлээрнь Италида ерээд, хэдэн мурьсоондэ хабаадаа. 4,5 километрэй зайда хоёр дахин уридахадаа, түрүүшын үдэр илажа гараад, хойто үдэрнь хоёрдохи хуури эзэлбэ. 5000 метрэй зайда уридаһанай харгы дээрэ гарахадаа, тэрэ мүнэн медаляар шагнадаһан байгаа. Хэдэн үдэрэй үнгэрхэн хойшо 3,5 километрэй уласхоорондын мурьсоондэ 150 хүн хабаадаһан байгаа. Иютагаймай басаган эндэ бүхэ хабаадалсаа гаргаһань, дүрбэдэхи хуури эзэлбэ. Саанадаа холын зайда уридалгаар үндэр үрэ дүнгүүдыг туйлаад байгаа наа, тэрэ марафондой хахад зайда уридалгаар октябрин 1-дэ Францида үнгэргэгдэхэ дэлхэйн чемпионатта хабаадаха юм.

Марафондой зайда уридалгаар Россин Кубогта хүртэхын түлөө мурьсоон августын 5-да Омск хотодо үнгэргэгдэхэ. Манай республикын бэрхэ уридаһан — уласхоорондын классай спортын мастернууд Сергей Федотов, Юрий Чижов, спортын мастер Геннадий Темников гэгшэд энэ уридаанда хабаадаха зорилготойгоор хорилго бэлдэхэ хэжэ байна. Омско областиин хүнгэн аатлетикын федерациин шийдэхбэрээр түрүү хуури эзэлхэн хүндэ "Жигули" түхэлхэй хүнгэн машинашан болгогдожо, барюулагдаха юм.

БОКС. Буряадай мэдээжэ тренер Александр Бадмажанович Ринчиновэй дурасхаалда зориулагдажа, эдирнүүлэй дунда боксоор мурьсоон Байгал дээрэхи Энхэлэг гэжэ спортын баазада дүүрбэ. Эрхүүгэй областиин хэдэн хотонуудай, мүн Буряад Республикын зуу гаран эдир боксернууд хабаадажа, хаба шадалаа туршаһан байгаа. Северобайкальск хотын түлөөлэгшэ Андрей Мишин мурьсоонэй эрхын боксер гэжэ тоологдоод, түсхай шанда хүртэбэ.

Ж. БАТОМУНКОВ.

Эмхидхэн байгуулагшад - Буряад Республикын Президент, Арадай Хурал болон Правительство

Редактор **Ц. Б. ЦЫРЕНДОРЖИЕВ.**

РЕДАКЦИОННО КОЛЛЕГИ: ДАШЕЕВА Г. Х., ДОНДОГОЙ Ц. Ц., ЖПЖПГОВ Б.М.Ж. (харюусалгата секретарь), НИМАЕВ П. П. (редакторай орлогшо), ОЧИРОВ С. Д., ПИШТАЕВ В. П. (хэблээтэй директор), РИПЧИШОВ С.Д. (редакторай орлогшо), САМБЯЛОВА Т.В.

Манай адрес:

670000, Улаан-Үдэ, Каланцаринивилшин үйсэ, 23. "Буряад үнэн" газетын редакци.

Газетэ хэблээтэй 2 хуудалан хэмжээтэй. Индекс 50901. Хэлэг 4800. Стереотипта тушаалдаһан сэт 19.10.

Буряад Республикын республиканска типографида газетэ хэблээдэ. Директорайн телефон: 2-40-45. Б-0079-дэхи номергойгоор бүридхэлдэ абтанхай. 142-дохи залит.

Редакциин телефонууд: редакторай - 2-50-96, приемнын - 2-54-54, редакторай орлогшонорой - 2-68-08, 2-62-62, харюусалгата секретарини - 2-50-52, секретариатай - 2-60-01, таһагшын-политическэ - 2-55-97 (даагшань), 2-61-35, 2-56-23, социально-экономическа - 2-64-36 (даагшань), 2-63-86, 2-61-35, 2-67-81, соёлой, эрдэмэй болон хургуулинуудай - 2-60-21 (даагшань), 2-57-63, олонингийн хүдэлмэрини ба мэдээсээтэй - 2-54-93, (даагшань), 2-34-05, 2-69-58; оршуулшын - 2-67-81; корректорнүүдтэй - 2-33-61, компьютерна түбэй - 2-66-76. Манай корреспондентнүүд: Агинскда - 3-42-19; Закаменскда - 30-61; Баргажаңда - 91-6-40.

"Бурятия" хэблээтэй телефонууд: директор - 2-49-94, бухгалтери - 2-23-67, вахта - 2-67-95, 2-67-05.